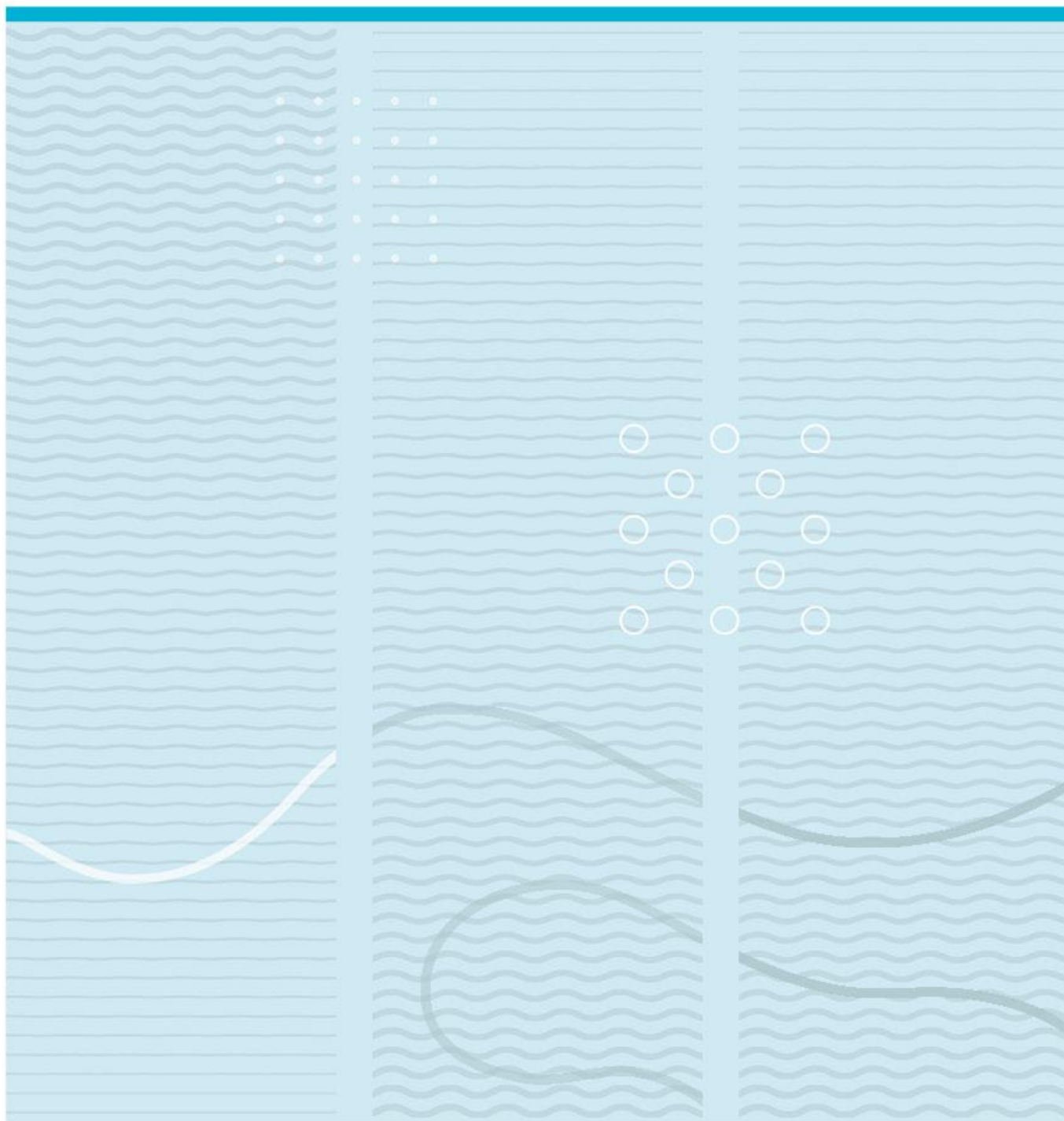

Solvor Nesbakken

Skogøkosystemer og helse

Livskvalitet knyttet til skog, flatehogst og naturtap

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for helse- og sosialvitenskap
Institutt for helse-, sosial- og velferdsfag
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2022 Solvor Nesbakken

Denne avhandlingen representerer 45 studiepoeng

<i>Forfatter</i>	Solvor Nesbakken
<i>Grad</i>	Master i helsefremmende arbeid
<i>Fakultet</i>	Fakultet for helse- og sosialvitenskap
<i>Institutt</i>	Institutt for helse-, sosial- og velferdsfag
<i>Veileder</i>	Grete Eide Rønningen
<i>Innleveringsdato</i>	14. mai 2022
<i>Oppgavens tittel</i>	Skogøkosystemer og helse: Livskvalitet knyttet til flatehogst og naturtap
<i>Antall ord</i>	23819
<i>Søkeord</i>	Helsefremmende arbeid, livskvalitet, well-being, trivsel, velvære, helse, mental helse, empowerment, nærmiljø, medvirkning, makt, avmakt, attention restoration theory, rekreasjon, stedsidentitet, stedstap, solastalgia, natur, skog, gammelskog, eventyrskog, kulturskog, skogstruktur, flatehogst, naturtap, økologisk sorg, økosorg, opplevelsesverdi, opplevelsestap, landskap, skogbruk, skogforvaltning, skogpolitikk

Sammendrag

Bakgrunn: Helsefremmende arbeid vektlegger blant annet naturomgivelsenes betydning for helse. I fagtradisjonens grunnlagsdokument Ottawacharteret, anerkjenner WHO økosystemer som helsedeterminanter. FNs naturpanel fastslo i 2019 at en global naturkrise truer menneskehelsen. Skogøkosystemene, som favner mange arter og bidrar med trivsel, råvarer og andre økosystemtjenester, er under press. I Norge er flatehogst utbredt, en metode som feller store skogsarealer på kort tid. Kunnskap om mental helse tilknyttet naturtap er etterspurt.

Tema og problemstilling: I dette masterprosjektet undersøkes livskvalitet knyttet til skogsnatur og flatehogst. *Problemstilling: Hvordan beskriver innbyggere hva flatehogst betyr for deres livskvalitet og helse?* Forskningsspørsmål: 1. Hva betyr skog for livskvalitet? 2. Hvilke perspektiver av betydning for helse vektlegger innbyggerne når de snakker om erfaringer med flatehogst?

Metode og utvalg: Kvalitativ metode ble valgt for å få tilgang til beskrivelser av relevante opplevelser. Resultatene baserer seg på et utvalg med et bevisst forhold til naturverdier i skog. Deltakerne hadde opplevd flatehogst av skog de hadde et forhold til. Med en fenomenologisk-hermeneutisk tilnærming ble seks individuelle intervjuer gjennomført, og intervjumaterialet analysert med kvalitativ innholdsanalyse.

Teorigrunnlag: Teori om empowerment, og koblingen natur og well-being, ligger til grunn for perspektiver på nærmiljø og helse. Følelser rundt tap av natur undersøkes i lys av begrepene solastalgia og stedsidentitet. Well-being og økologisk sorg drøftes også i lys av filosofisk litteratur og naturbeskrivende skjønnlitteratur.

Resultater: I denne undersøkelsen fremmet skogen rekreasjonsprosesser som bidro til opprettholdelse av jobb- og hverdagsliv. Gammelskogens kvaliteter var høyere verdsatt enn plantet monokultur. Nyanser kom også frem, der innslag av kulturskog var akseptabelt. Skogsrom, som skjulte menneskeskapte installasjoner, var verdifulle. Sorgreaksjoner attpå flatehogst påvirket well-being betydelig, delvis med opphav i det personlige tapet, delvis på vegne av naturen og bekymring for livsgrunnlaget. Enkelte

fordeler ved flatehogst ble omtalt, eksempelvis utsikt. En oppfatning av at følelser rundt naturtap ble underkommunisert kom frem. Deltakerne hadde handlekraft på vegne av naturen og egenhelsen. Manglende medvirkningsmuligheter vanskeliggjorde innflytelse på hogst i eget nærmiljø. Det var aksept for ressursuttak fra skogen. Et partnerskap, der innbyggernes kunnskap om skogsnaturens betydning for livskvalitet anerkjennes og inkluderes, kan utvikle helsefremmende politikk som stimulerer skogforvaltningssystemer som opprettholder helseverdier og økosystemer.

Abstract

Background: Health promotion emphasize the inextricable links between people and their environment among others. The Ottawa charter recognize ecosystems as determinants of health. The United Nations' Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Service says that the global degradation of ecosystems represents a danger to human health. Forests, which consists of many species and contributes to commodities, quality of life and other ecosystem services, are under pressure. In Norway, most forest areas have been through deteriorating clear-cutting during the years. People's reactions and feelings about nature loss is a growing area of inquiry.

Aim: This survey aims to answer the question: *How does residents experience health and well-being related to clear-cutting?* Research questions: 1. How does forests affect quality of life? 2. Which health aspects does residents emphasize when describing their experiences with clear-cutting?

Method: To access relevant descriptions, a qualitative method was chosen. The results are based on a selection of participants conscious of nature values in forests, who had experienced clear-cutting. With a phenomenological-hermeneutic approach, six interviews were conducted. Qualitative content analysis supported the analytic process.

Theoretical basis: Theory of empowerment and nature-induced well-being. Philosophical literature and nature descriptive fiction illuminate ecological grief and well-being. Feelings connected to loss of nature were examined in the light of the terms solastalgia and place identity.

Results: In this survey, the forest promoted recreation processes. Old-growth forests were more highly valued than cultural forest. Nuances emerged, where elements of cultural forest were acceptable. Forest spaces that hide human-made installations were highly valued. Grief reactions on clear-cutting affected well-being, partly because of a personal loss and partly on behalf of the nature. Some benefits of clear-cutting were pointed out, such as view. A perception that emotions related to loss of nature were undercommunicated, emerged. Although the participants were empowered, they were mostly unable to influence on forestry in their local environment. They agreed in

retrieving forest resources. A partnership in which the citizens' knowledge about the health benefits of forests is recognized and included, can build healthy public policy which promotes forest management systems that maintains the experience value and the ecosystems.

Forord

Det har vært en glede å arbeide med dette prosjektet, verdt alle dagene med strev og store spørsmål. Takk til hver eneste forskningsdeltaker som delte sin opplevelse, og med det gjorde studien mulig. Takk til veileder Grete Eide Rønningen som loset og korrigererte på uvurderlig og behagelig vis. Kyss på Mannen Rino som med sin styrke og godhet ommøblerte huset et utall ganger for at jeg skulle få skrive i fred, og en stor klem til de dyrebare barna mine som alltid er passe snille og bråkete. Takk til Astrid og Stein Egil Kolderup Hervik for betydningsfulle innspill, og til Arne Johan Vetlesen for verdifull samtale og viktige litteraturtips.

Masteroppgaven er tilknyttet forskningsprosjektet ECOREAL Real-world ecosystem management: Identifying knowledge gaps and overcoming societal barriers, som er ledet av Ketil Skogen ved Norsk Institutt for naturforskning (NINA) og finansiert av Norges forskningsråd. Takk for et godt og lærerikt samarbeid.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	4
Abstract	6
Forord	8
Innholdsfortegnelse	9
1 Innledning	11
1.1 Bakgrunn	11
1.2 Oppgavens relevans	16
1.3 Problemstilling	17
1.4 Avgrensninger	17
1.5 Disposisjon.....	18
2 Relevant forskning	19
2.1 Helse og natur	19
2.2 Økologisk sorg ved naturtap	21
3 Teori	22
3.1 Empowerment	22
3.1.1 Makt og bemyndigelse	22
3.1.2 Demokrati og medvirkning	24
3.1.3 Maktkamp om skogen.....	24
3.2 Well-being og natur	25
3.2.1 Attention restoration theory	26
3.2.2 Helse og natur i litteraturen og kunsten	27
3.2.3 Stedsidentitet og tilhørighet	28
4 Metode	31
4.1 Valg av kvalitativ metode	31
4.2 Utvalg.....	33
4.3 Intervjuprosessen	34
4.4 Analyse.....	34
4.5 Objektivitet, gyldighet og pålitelighet	40
5 Resultater	45
5.1 Helsefremmende verdier i gammelskog	45
5.1.1 Skogens ro.....	45

5.1.2 Skogens kvaliteter har betydning for opplevelsen	46
5.1.3 Skogen utvikler tilhørighet og stedsidentitet	48
5.1.4 Skogen gjør oss mange tjenester	49
5.2 Opplevelser med flatehogst.....	50
5.2.1 Å miste skogen man er glad i.....	50
5.2.2 Positive sider ved flatehogst	53
5.2.3 Sorg på vegne av naturen	54
5.3 Ønske om å påvirke.....	57
5.3.1 Forsøk på å påvirke	57
5.3.2 Opplevde reelle påvirkningsmuligheter	59
6 Diskusjon.....	64
6.1 Hva betyr skog for livskvalitet?	64
6.1.1 Skogens ro.....	64
6.1.2 Skogens kvaliteter har betydning for opplevelsen	65
6.1.3 Skogen utvikler tilhørighet og stedsidentitet	67
6.1.4 Skogen gjør oss mange tjenester	67
6.2 Hva vektlegger innbyggere når de snakker om erfaringer med flatehogst?	68
6.2.1 Å miste skog man er glad i.....	68
6.2.2 Positive sider ved flatehogst	71
6.2.3 Sorg på vegne av naturen	71
6.2.4 Ønske om å påvirke.....	72
6.2.5 Opplevde reelle påvirkningsmuligheter	74
6.3 Refleksjon	76
7 Avslutning	78
Litteraturliste.....	81
Vedlegg 1	87
Vedlegg 2	88
Vedlegg 3	91
Vedlegg 4	94

1 Innledning

Helsefremmende arbeid kan defineres som en prosess som setter folk i stand til å øke kontrollen over faktorer som påvirker egen helse (WHO, 1986). Jeg som forfatter oppgaven er utdannet fysioterapeut, en profesjon som blant annet baserer seg på en forståelse av at omgivelsene innvirker på kropp, funksjon og mental helse. Jeg er opptatt av naturens helse i en tid preget av miljøtrusler. Denne bakgrunnen preger forforståelsen min. De siste årene har jeg blitt stadig mer oppmerksom på faglig begrunnede bekymringer for menneskehelsen, tilknyttet det omfattende tapet av natur på kloden (IPBES, 2019). Parallelt har samfunnet satt søkelys på et økende omfang av ikke-smittsomme sykdommer som psykisk uhelse og livsstilssykdommer i vestlige land (Meld. St. 19, 2019; Stoltz et al., 2016). I løpet av masterstudiet har jeg blitt interessert i konsekvenser som avgjørelser innen sektorer med betydning for naturmiljøet kan ha for folkehelsen. Naturomgivelsenes betydning for vår livskvalitet og helse vektlegges i de grunnleggende prinsippene for helsefremmende arbeid som disiplin (WHO, 1986). Denne masteroppgaven ser spesifikt på skogøkosystemer og mental helse, nærmere bestemt opplevelser med flatehogst av skog i nærmiljø.

1.1 Bakgrunn

I de førende dokumentene som ble utarbeidet under den aller første internasjonale konferansen for helsefremmende arbeid, listes *stabile økosystemer* opp som en av forutsetningene for helse (WHO, 1986). Naturen er under sterkt press, og FN slo i 2019 alarm om en global naturkrise (IPBES, 2019). *Menneskers arealbruk* er den største årsaken til at naturlige økosystemer er redusert, *direkte utnyttelse av organismer* kommer på andre plass, mens *klimaendringene* er den tredje største årsaken (IPBES, 2019). Skogøkosystemer er levested for svært mange av klodens arter, men naturtypen er utsatt for forringelse. Store områder med tropisk regnskog i Asia, Sør-Amerika og Afrika er borte på grunn av menneskelig aktivitet (Berntsen & Hågvar, 2011, s. 11; Weisse & D., 2020). Sentral-Europa har lite urørt natur igjen, og i Norge preger det moderne skogbrukets flatehogstmetode mesteparten av skogarealene (Berntsen & Hågvar, 2011, s. 11).

Myndighetene og skognæringen i Norge anser skogbruket som en viktig del av klimaløsningen, noe de forankrer i forskning som viser at trær i vekst binder karbon (Regjeringen, 2014-2015). Råvarer fra skog er en viktig ressurs i norsk næringsliv, og skognæringen er en viktig bidragsyter til den norske velferdsstaten (Meld. St. 6, 2016-2017). Den vanligste metoden for avvirkning av tømmer i dag er flatehogst, som innebærer effektiv felling av så og si alle trærne på et areal ved hjelp av skogsmaskiner (Andersen, 2021; Klima- og miljødepartementet, 2021). Flatehogstmetoden medfører nødvendigvis en totalforandring av skoglandskapet, og levevilkårene for mange arter reduseres radikalt (Klima- og miljødepartementet, 2021). Det blir stadig mindre skogareal som aldri har vært utsatt for flatehogst (Andersen, 2021, s. 54).

Som næringsareal blir skogen av myndighetene og skognæringen omtalt som en ressurs med potensiale for både verdiskaping og klimabinding (Bollestad, 2019; Norsk skogeierforbund, 2022; Viken skog, 2022). Skogeierforbundet skriver på sine nettsider at trær binder mindre karbon jo eldre de blir, og at systematisk hogst og replanting kan øke bindingen. Tilveksten av skog i Norge er større enn avvirkningen, og det anbefales å intensivere skogbruket for å oppnå det grønne skiftet (Norsk skogeierforbund, 2022). Det aller meste av skogbruket i Norge er miljøsertifisert, etter at en sertifiseringsordning som stiller krav til miljøhensyn i alle ledd kom i stand i år 2000 (FSC Norge; PEFC Norge). Skogbruksloven pålegger skogeier å ta hensyn til naturmangfoldet på eiendommen under drift (Skogbruksloven, 2005).

Andersen (2021) påpeker at gammel skog fortsetter å binde karbon i trærne og i skogsjorda, selv om trærnes opptak avtar med alderen. Karbonlagrene i skogbunnen er ikke med i beregningene som benyttes når skognæringen omtaler karbonbinding i skog (Andersen, 2021, s. 61). Ved flatehogst frigjøres store mengder karbon fra disse lagrene. Hurtigvokst tømmer fra intensiv skogsdrift gir ifølge Andersen en råvare med lavere kvalitet, noe som gir kortere levetid på produktene. Andersen foreslår en overgang til mindre intensive hogst- og driftsmetoder som opprettholder lagringen av karbon, som gir minimale naturinngrep og som på sikt gir bedre råvarekvalitet og bedre økonomi for grunneier. Plukkhogst er et eksempel på en slik metode.

Det finnes ulike utviklingsstadier av skog. *Urskog* defineres som urørt skog som har oppstått gjennom naturlig foryngelse på mark som aldri har vært påvirket av mennesker

(Hågvar, 2011a, s. 39). Den eldste aldersregistrerte furua i Norge var mer enn 700 år gammel og hadde overlevd flere skogbranner. Vi har levende eiketrær som spirte i middelalderen (Sverdrup-Thygeson & Bratli, 2011, s. 169). *Naturskog* er mer eller mindre påvirket av menneskelig virksomhet, men det har ikke forekommet systematisk skogpleie som vesentlig har endret økologisk forhold. *Kulturskog* er drevet skog, der planting og bestandspleie forekommer (Hågvar, 2011a, s. 39). Kulturskog er ensartet i alder og sort, gjerne med arter innført fra andre land som den såkalte «tyskergrana». Trær i kulturskog hogges når de er ca 60-100 år gamle (Norsk skogeierforbund, 2022). *Gammelskog* er et samlebegrep for all skog som er eldre enn ca 100 år (Hågvar, 2011a, s. 39). Både kulturskog, naturskog og urskog får rikere arts mangfold jo eldre den er, derfor anses begrepet gammelskog som nyttig i økologisk sammenheng (Hågvar, 2011a, s. 39).

Som økosystem beskrives skogen som levested for 60 prosent av våre landlevende arter (Hågvar, 2011c, s. 15). Av 1122 rødlistede artene som lever i skog, er 975 truet av skogbruket (Andersen, 2021, s. 52,53). I kulturskog kan få av de sjeldne artene leve, og 84 prosent av de truede artene trenger gammelskog blant annet fordi det er der det finnes død ved i ulike størrelsesdimensjoner og nedbrytningsfaser. Forskjeller i livsvilkår handler også om soltilgang, fuktighet og temperatur. Ifølge Andersen (2021, s. 51) er kunnskapen om arts mangfold ofte svak før hogst gjennomføres. Årsaken ligger i at miljøregistreringene som utløser miljøsertifisering ikke fanger opp rødlistearter eller indikatorarter for økologisk verdifull skog. Miljøregistreringene utføres av skognæringen selv (Andersen, 2021; Norsk skogeierforbund, 2022). Det er også skognæringen selv som beslutter hvilke naturverdier som skal ivaretas. Funn av verdifulle arter medfører restriksjoner på drift, og redusert økonomisk gevinst. Andersen stiller spørsmål ved troverdigheten til dette systemet (Andersen, 2021, s. 51).

WHO's definisjon på helse fra 1948 inkluderer flere dimensjoner av et menneskes liv enn det rent fysiske, som gjengitt av Sletteland og Donovans (2012, s. 17): «*en tilstand av fullkomment legemlig, sjelelig og sosialt velvære, og ikke bare fravær av sykdom eller lyter*». Formuleringen er kritisert for å være utopisk og uoppnåelig. Den er likevel nyttig fordi et flerdimensjonalt syn på helse åpner opp for å se på samspillet mellom fysiske, psykologiske, sosiale og miljømessige faktorer (Hartig, 2011, s. 131). Fokus utvides til å inkludere hvordan vi har det og hva som skal til for å ha det bra. Fugelli og

Ingstad (2009) reflekterer rundt definisjonsmakten over helse i sin studie Helse på norsk. De kommer frem til at det kun er én rettmessig fortolker av egen helse, og det er individet selv. WHO bruker begrepet *well-being*, et konsept som handler om livskvalitet (Eriksson & Lindström, 2014, s. 68). Well-being er nært knyttet til mental helse (Helsedirektoratet, 2015). WHO omtalte i 2001 mental helse som en tilstand som påvirker individets kapasitet til å bruke sine evner, håndtere hverdagens stressmomenter, arbeide produktivt og bidra positivt i sitt nærmiljø (Eriksson & Lindström, 2014, s. 87). Well-being kan oversettes til norske begreper som trivsel, livskvalitet, velvære, «den positive psykiske helsen» (Helsedirektoratet, 2015). Innen helsefremmende arbeid oppfatter man at helse skapes i hverdagens settinger, der hvor folk lærer, arbeider, leker og elsker (WHO, 1986). I dette perspektivet er ikke helse et isolert arbeidsområde for helsesektoren, men et tverrsektorielt samfunnsansvar, og alle beslutninger som tas innen alle sektorer har helsekonsekvenser for hele eller deler av befolkningen. Det er nedfelt i FNs menneskerettigheter at det å kunne oppnå høyest mulig nivå av helse er en grunnleggende menneskerettighet (Green et al., 2015, s. 3). Slik politiseres helse, og myndigheter får et press på seg til å skape omgivelser som støtter befolkningens helse (Green et al., 2015, s. 3).

I Ottawacharteret (WHO, 1986), dokumentet som kan kalles grunnloven for helsefremmende arbeid, defineres helsefremmende arbeid som «*prosessen med å gjøre mennesker i stand til å øke kontrollen over og forbedre sin helse*». I kontrast til den tradisjonelle tankegangen om at helse handler om diagnoser og individuelle valg, settes søkelyset på sosiale og miljømessige determinanter for helse. Det vil si faktorer som påvirker potensialet for å oppnå god helse og sunn livsstil, eksempelvis miljø, økonomi, arbeidsforhold og boforhold (Green et al., 2015, s. 88). Innen helsefremmende arbeid oppfattes helse som et tverrsektorielt ansvar og en involvering av helseperspektivet anses relevant i all politikk (Green et al., 2015, s. 258). Natur- og klimakrisen er en stor og komplisert trussel mot befolkningens helse (Green et al., 2015, s. 29; IPBES, 2019). Det er politiske avgjørelser som kan dempe konsekvensene miljøproblemene vil ha for folkehelsen (Green et al., 2015, s. 258). I Ottawacharteret finner vi aktuelle innsatsområder for arbeid med miljørelaterte helsedeterminanter, eksempelvis utvikling av helsefremmende politikk, utvikling av støttende miljøer og tilrettelegging for befolkningens deltakelse (Green et al., 2015, s. 258-262).

Flere forfattere har påpekt at helsefremmende arbeid som disiplin har et ansvar for å inkludere naturvern i arbeidet for folkehelsen fordi naturomgivelsene våre er under press (Hancock, 2021; Lang & Rayner, 2012; Poland & Dooris, 2010; Tait et al., 2014). Tait et al. (2014) påpeker at velfungerende økosystemer er en forutsetning for menneskenes velferd, både med tanke på økosystemtjenester og på det de omtaler som spirituelt velvære. Overutnyttelse av naturressurser ødelegger de naturlige systemene som gir jordkloden forutsetninger for å understøtte menneskehelsen (Tait et al., 2014). Livskvalitet og trygghet i lokalsamfunn henger sammen med naturens tilstand. Skog forebygger eksempelvis flom, ras og erosjon fordi røttene binder jorda og trærne tar opp enorme mengder vann. Rekreasjonsmuligheter, forurensning og vindforhold påvirkes når skogen påvirkes. Tait et al. (2014) oppfordrer helsefremmere til å dreie mer oppmerksomhet mot beskyttelse og gjenopprettelse av naturverdier. Ifølge Hancock (2021) er helsefremmende arbeid en disiplin i posisjon til å muliggjøre aktive grep for å rette oppmerksomheten mot planetens helse. Helsefremmere må bli klodens helsefremmere skriver Hancock, og setter søkelys på punktene om miljø i Ottawacharteret. Økologiske helsedeterminanter og sosiale helsedeterminanter må ses under ett, og Ottawacharterets anerkjennelse av den uløselige koblingen mellom mennesker og miljø danner grunnlag for en sosioøkologisk tilnærming til helse. Det er ikke menneskeheten under ett som står bak overforbruket av natur, men rike land og enkeltmennesker som tar for seg urettferdig mye av jordens ressurser og kapasitet (Hancock, 2021). Slik forfatteren ser det, medfører dette at mange mennesker ikke får sin rettmessige andel av ressursene, og dermed muligheten de har til å oppnå god helse. Hancock (2021) henviser til FNs generalsekretær Antonio Gueterres' uttalelse fra 2020 om at det å slutte fred med naturen må ha topp prioritet for alle, overalt. Det er et klart behov for at helsefremmere gjenkjenner og responderer ut fra en forståelse for miljøets sentrale betydning for helse (Hancock, 2021).

Salutogenese er en tilnærming der man identifiserer faktorer i omgivelsene som fremmer helse (Sletteland & Donovan, 2012, s. 28). Begrepet salutogenese betyr helsens skapelse (Langeland, 2017, s. 38). I den salutogene teorien oppfattes helse som et konsept i bevegelse på et tenkt kontinuum mellom helse og uhelse. Bevegelse mot god helse styrkes eller opprettholdes gjennom tilgang på motstandsressurser i omgivelsene, samt om individets evne til å ta i bruk motstandsressursene og bli i stand til å styrke seg på stressfaktorer fremfor å la seg svekke av dem (Antonovsky, 1979, s.

96-97). I en helsefremmende innsats kan helsebeskyttende faktorer og salutogene drivkrefter og prosesser styrkes slik at samfunnet utvikles i en helsefremmende retning (Sletteland & Donovan, 2012, s. 102). Gjennom helsefremmende politikk kan samfunnet påvirke de av determinantene som er påvirkbare. Naturmiljøet er en helsedeterminant som påvirkes av politiske avgjørelser (Hancock, 2021).

Naturomgivelsene omtales i planer for helsefremmende tiltak i det norske samfunnet, og nærhet til natur løftes frem som en vesentlig ingrediens i det gode liv (Meld. St. 18, 2016). Samtidig har FN fastslått at den globale naturkrisen er så alvorlig at den truer menneskeheten (IPBES, 2019). Summen av artsutryddelse og habitatødeleggelse er så stor at den utgjør en fare for økologisk kollaps der systemer vi er avhengige av for å dekke behovet for mat, luft og vann bryter sammen. Også i FNs bærekraftsmål er naturens økende sårbarhet beskrevet som en trussel for menneskehelsen, og flere av målene handler om en innsats for å bevare naturmiljøer (FN, 2020).

Hensikten med denne oppgaven er å bidra med kunnskap om hvordan forvaltningen av skogøkosystemer påvirker helse og livskvalitet. Oppgaven knyttes til forskningsprosjektet Ecoreal ved Norsk institutt for naturforskning. Ecoreal ledes av sosiolog Ketil Skogen, og undersøker hvilke samfunnsmessige barrierer som gjør det vanskelig å forvalte skogen i Norge på økosystemnivå (NINA, 2020). Det har ikke vært et formelt samarbeid med NINA, men jeg har fulgt prosjektet og jobbet parallelt med min tilnærming til temaet med et helsefremmingsperspektiv. Pandemien har redusert kontakten til et minimum, men vi har tidvis utvekslet erfaringer og jeg har deltatt i faglige forum i Ecoreals prosjektgruppe. I metodekapitlet kommer jeg tilbake til hvordan relasjonen til NINA kan ha påvirket analysearbeidet og resultatene i mitt prosjekt.

1.2 Oppgavens relevans

Grimen (2004, s. 381) skriver at sosiale fenomener må ses i forhold til tidens kulturverdier for å oppnå relevans hos samfunnsforskeren. Stadig flere setter søkelys på naturtapets omfang og konsekvenser. Bratman et al. (2019) skriver at menneskets well-being på utallige måter er nært knyttet til naturmiljøet. Bjørlykhaug og Vetlesen (2020b)

utforsker kjærlighet til natur samt sorgfølelser rundt naturkrisen i sin antologi, og ønsker å starte en kollektiv samtale om temaet. Denne masteroppgaven ser på helsefremmende perspektiver ved natur og naturtap, nærmere bestemt skog og flatehogst. Oppgaven kan være et bidrag til å bringe temaet helse og livskvalitet inn i diskusjonene rundt forvaltning av skog.

1.3 Problemstilling

Med bakgrunn i et helsefremmende perspektiv på skogbrukets betydning for folkehelsen, er problemstillingen som følger:

«Hvordan beskriver innbyggere hva flatehogst betyr for deres livskvalitet og helse?»

For å finne svar på problemstillingen, ble følgende forskningsspørsmål formulert:

1. Hva betyr skog for livskvalitet?
2. Hvilke perspektiver av betydning for helse vektlegger innbyggerne når de snakker om erfaringer med flatehogst?

Presisering: Innbyggerne som deltar i dette prosjektet er personer med et bevisst forhold til naturverdier i skog, og som har opplevd at gammelskog de har et forhold til hogges.

1.4 Avgrensninger

Denne oppgaven setter søkelys på well-being, det vil si livskvalitet og den positive psykiske helsen, og vektlegger ikke psykiatriske lidelser og diagnoser.

Helsegevinst av fysisk aktivitet er ikke vektlagt i oppgaven.

1.5 Disposisjon

Oppgaven er delt inn i sju deler. I første del presenteres oppgavens bakgrunn, samt problemstilling og struktur. I kapittel to presenteres tidligere forskning. Tredje kapittel er en redegjørelse for relevant teori innen helsefremmende arbeid, samt annen litteratur som illustrerer naturomgivelsenes betydning for livskvalitet. I kapittel fire presenteres metode. I del fem legges funn og resultater fra datainnsamlingen frem, før disse drøftes i lys av teori, politiske føringer og tidligere forskning i kapittel seks. I del sju oppsummeres studien.

2 Relevant forskning

Her presenteres forskning som ligger til grunn for arbeidet med prosjektet.

2.1 Helse og natur

Positive sammenhenger mellom trivsel og grøntområder er grundig vitenskapelig dokumentert (Meld. St. 18, 2016). Ulike undersøkelser viser at naturopplevelser assosieres med forbedret psykisk helse på mange forskjellige måter (Bratman et al., 2019). Eksempelvis viste en studie som målte døgnvariasjon i konsentrasjonen av stresshormonet kortisol i forskningsdeltakernes spytt, at opphold i grøntområder ga redusert produksjon av kortisol, uavhengig av fysisk aktivitet og sosial kontakt under oppholdet (Ward Thompson et al., 2012). I tillegg til den hedoniske og umiddelbare trivselsopplevelsen man kan oppnå i møte med natur, er det potensiale for økt eudaimonisk, langsiktig og meningsfylt livskvalitet i det å knytte seg til natur. I en metaanalyse av litteratur som tok for seg koblinger mellom naturkontakt og eudaimonisk well-being fant forskere at personer som oppholder seg mye ute i naturen har høyere sannsynlighet for «flourishing», altså å glede seg over livet og trives (Pritchard et al., 2019). Bratman et al. (2019) argumenterer for at helseverdier bør inkluderes som parameter når man måler verdien av naturens økosystemtjenester fordi naturopplevelser styrker livskvaliteten, og indirekte kan beskytte mot psykiske lidelser som depresjon. De foreslår en modell som arealplanleggere kan bruke for å systematisk vurdere naturens helseverdi for befolkningen, når grøntområder settes i spill i planprosesser (Bratman et al., 2019).

Nilsson (2011, s. 1) skriver at sammenhengen mellom skogsnatur og well-being er allment velkjent, og påpeker et behov for mer forskning på hvilke mekanismer som spiller inn, og på hvordan ulike typer skogsnatur påvirker livskvalitet og helse. Grilli og Sacchelli (2020) undersøker sammenhenger mellom skog og mental helse. Resultatene av deres oppsummeringsartikkel viser en positiv kobling mellom skogsopplevelser, well-being og redusert stress, sammenlignet med urbane omgivelser. De viser i likhet med Nilsson (2011) til et behov for mer forskning på hvordan skogens kvaliteter påvirker opplevelsen, slik at kunnskap om dette kan implementeres i skogforvaltning (Grilli & Sacchelli, 2020). En oppsummeringsartikkel fra 2020 (Doimo et al.)

konkluderer med at det å gi befolkningen lett tilgang på skog vil spille en viktig rolle i utviklingen av bærekraftige byer fordi skogsomgivelser bekjemper stress, stimulerer inaktive og øker trivselen.

Når det gjelder skogstrukturer, viser en studie fra Italia at tett underskog og buskas som reduserer fremkommelighet og sikt, kan være negativt for skogsopplevelsen (Tomao et al., 2018). Denne studien viste ingen sammenheng mellom størrelsen på trærne og opplevd velvære. Stoltz et al. (2016) fant derimot at trehøyde, -alder og -tetthet fremsto som avgjørende for at deltakerne skulle oppnå restitusjon i skog. I en gjennomgang av kvantitative spørreundersøkelser fra Norge, Sverige og Finland om preferanse for skogstrukturer, fant man i likhet med Stoltz et al. (2016) at folk liker skogen bedre jo større trær de finner der (Gundersen & Frivold, 2008). Store, ferske hogstflater ble negativt oppfattet, men av og til kunne utsikt som åpenbarte seg etter hogst være et pluss. Lukket hogst, der man tar ut noen få trær og lar resten stå slik at inntrykket blir mer uregelmessig enn ved flatehogst, ga ikke reaksjoner av betydning (Gundersen & Frivold, 2008). Deltakerne i studien mislikte å se dødende og døde trær i skogen, men holdningen ble mer positiv når de ble informert om at trær i ulike dødsfaser er levestedet til mange insektarter, moser og lav. Personer med skogbruksutdanning tenderte til å være mer begeistret enn andre befolkningsgrupper for skog som er kultivert i samsvar med pensum i skogbruksfag (Gundersen & Frivold, 2008). Simkin et al. (2020) sammenlignet oppnåelse av mental restitusjon i fire grantredominerte skoger med ulik modenhet, blant et utvalg på 66 personer. Skogene ble klassifisert som bynær rekreasjonsskog, ung kulturskog, moden kulturskog og gammelskog. Forskerne fant at alle skogtypene fremmet mental restitusjon signifikant, og at gammelskogen var signifikant mest restituerende (Simkin et al., 2020). Lyd fra trafikk så ut til å påvirke deltakernes evne til å roe seg ned (Simkin et al., 2020)

Sigmund Hågvar (2016) gjengir en studie av Nils Uddeberg i 1995, der folk ble dybdeintervjuet om sine naturopplevelser. Flere måtte ty til religiøse begreper som *katedral*, *hellig*, *gudommelig*, selv om de ikke var kristne, noe som ifølge forskeren vitnet om at begrepsapparatet er for dårlig utviklet på dette feltet. På samme måte som en musikkanmelder sliter med formidlingen, er det vanskelig å finne ord som dekker dimensjonen av livskvalitet som naturopplevelser fremmer (Hågvar, 2016).

2.2 Økologisk sorg ved naturtap

Ojala et al. (2021) fant i sin gjennomgang av forskningslitteratur at tap av natur kan utløse sorgreaksjoner. Sorgen kom til uttrykk på ulike måter avhengig av kultur og personlighet, eksempelvis i form av sinne, stress, håpløshet og frustrasjon. Sorgen dreide seg om det fysiske tapet, men også en forstyrret identitetsopplevelse relatert til forfall av økosystemer og landskap (Ojala et al., 2021). En nyhetsartikkel publisert i tidsskriftet *Nature*, omtaler økosorg blant forskere. Forskerne pådro seg økologisk sorg på grunn av sine egne arbeidsoppgaver, som var å undersøke alvorlige ødeleggelser i marine økosystemer (Conroy, 2019). Samtidig tyder undersøkelser på at mening og well-being kan springe ut av tapsopplevelsen, gjennom styrket tilknytning til natur og en handlekraft for å beskytte den (Ojala et al., 2021). En oppsummeringsartikkel som tar for seg konflikter knyttet til forvaltning og bruk av europeiske by- og forstadsskoger, konkluderer med at følelsesmessige reaksjoner på flatehogst er en krevende utfordring som fortjener mer fokus fordi det kan berøre folkehelsen (Referowska-Chodak, 2019). Forskere påpeker at det foreløpig foreligger lite forskning på økologisk sorg, og på betydningen fenomenet har på mental helse (Comtesse et al., 2021). Buijs og Lawrence (2013) skriver at gode følelser for skog er rikt beskrevet, mens negative følelser rundt hogst sjelden beskrives. Et forskningsprosjekt som undersøkte følelser rundt skogforvaltning viste at det å reagere følelsesmessig i konflikter rundt natur medfører ugyldiggjøring, og at samfunnsdeltakere som uttrykker sterke følelser i diskusjoner om skogbruksmetoder utestenges fra debatten med begrunnelse i at hen er for emosjonell (Buijs & Lawrence, 2013). Folk som protesterer har latt seg stilne etter anklager om at de er sinte og emosjonelle (Buijs & Lawrence, 2013). Studien viste at også skogsarbeidere fortalte om negative følelser rundt naturtap, når de fikk være anonyme. Miljøet de arbeidet i tillot ikke slike holdninger. Buijs og Lawrence (2013) og Buijs og Jensen (2017) la frem synliggjøring og legitimering av følelser som en del av løsningen på konflikter rundt skog, fordi følelsene representerer et engasjement.

3 Teori

I dette kapitlet presenteres teori innen helsefremmende arbeid, samt litteratur som forklarer og illustrerer sammenhenger mellom skogsnatur og helse. Et blikk på folkeeventyr og skjønnlitteratur er med fordi det viser hvordan naturen og særlig gammelskogen har inspirert til beskrivelser av åndelig velvære, men også fordi eldre litteratur skildrer naturmiljøer som i stor grad er borte. Videre presenteres teoretiske og filosofiske perspektiver på økosorg.

3.1 Empowerment

3.1.1 Makt og bemyndigelse

Et grunnleggende prinsipp i helsefremmende arbeid er å gi alle mennesker like muligheter til å oppnå god helse (WHO, 1986). Innbyggerne må ha mulighet til å påvirke faktorene som har betydning for dem (Hanson, 2004, s. 75). Green et al. (2015, s. 37) viser blant annet til Kindervatters definisjon på empowerment fra 1979, der konseptet innebærer at folk tilegner seg forståelse for og kontroll på sosiale, økonomiske og/eller politiske krefter for å styrke mulighetene til å ha innflytelse på samfunnet. Verdens helseorganisasjon (1998) definerer empowerment som *«en prosess der folk oppnår større kontroll over avgjørelser og handlinger som påvirker deres helse»*.

Empowerment, eller myndiggjøring på norsk, handler om å føle eierskap til og kontroll over innsats i egne omgivelser, og kan foregå på individnivå og samfunnsnivå (WHO, 1986). Utdanningsnivå og kultur påvirker ulike gruppers terskel for å gjøre fremstøt for å påvirke, og helsefremmende arbeid handler om å utjevne forskjellene slik at alle får de samme mulighetene for innflytelse på helsedeterminantene (Hanson, 2004, s. 237). Det handler om å identifisere og fjerne forhold som medfører maktesløshet, gjennom organisatoriske og uformelle teknikker (Hanson, 2004, s. 238). Man er avhengig av en gjensidighet, der det gjennom politiske føringer og sosiale strukturer legges til rette for at innbyggerne kan påvirke helsedeterminantene.

Green et al. (2015, s. 46) advarer mot å undervurdere vanskene ved å utfordre maktstrukturer, særlig om man opererer ut fra et nullsum-perspektiv der det å gi noen

grupper mer makt anses å innebære at andre må miste makt. Forfatterne uttrykker en oppfatning av at det i virkeligheten ikke fins så stor interesse blant de mektige for å gi fra seg makt. Definisjoner på makt betegner vanligvis maktens natur som det å ha makt over noen andre (Laverack, 2004, s. 33). Det finnes imidlertid et annet perspektiv på makt, som ikke involverer dette nullsumperspektivet. Et slikt konsept baserer seg på en tanke om at det ikke finnes begrensninger på mengden makt, og at alle vinner på det dersom en person eller gruppe får økt makt (Laverack, 2004, s. 35). Aspekter som kunnskap, tillit og omtanke er ifølge Laverack eksempler på at økt makt til én gruppe medfører en vinn-vinn-situasjon for alle involverte. Å ha med seg begge disse maktperspektivene medfører mulighet for personer og grupper til å bli i stand til å øke sin makt og sin påvirkning over eget liv og helse.

Integritet er en form for makt som springer ut fra individets selvkonsept og kan beskrives som en opplevelse av å ha kontroll over eget liv men uten en målsetning om å ta kontroll over ressurser som penger, autoritet og status (Laverack, 2013, s. 14). Avmakt innebærer en forventning om at egne fremstøt og handlinger ikke vil påvirke situasjonen man er i (Laverack, 2013, s. 17). Laverack viser til Paolo Freires beskrivelse av at et maktesløst individ har tatt opp i seg en rolle som objekt som andre kan agere overfor, i motsetning til et subjekt som selv agerer i og overfor verden. Hegemonisk overmakt, i form av å fremstille sine egne verdier og holdninger som allmenngyldige, er iboende usunt fordi det stenger for kritisk tenkning (Laverack, 2013, s. 15). En opplevelse av avmakt kan medføre at folk anklager seg selv for at forholdene er som de er, med påfølgende reduserte muligheter for å påvirke sin egen helse (Laverack, 2013, s. 18). Laverack (2013, s. 3-8) setter helse i sammenheng med sosiale og politiske maktforhold. Helse har ifølge Laverack en sosial dimensjon, der ubemyndigede står i fare for å gå glipp av faktorer som fremmer helse. Tradisjonelt har helsefremmende arbeid eksempelvis rettet oppmerksomheten mot sosioøkonomisk ulikhet som medfører helsefarlige boforhold for enkelte befolkningsgrupper. Bemyndigede individer og grupper kan skape endring ved å sette søkelys på undertrykkelse og urettferdighet. Ved å påkalle folkets oppmerksomhet og vise at skjevhet i maktforhold demper folkets tilgang på helsefremmende faktorer, kan prosesser skapes som tvinger frem endringer på samfunnsnivå (Laverack, 2013, s. 3-8)

3.1.2 Demokrati og medvirkning

Green et al. (2015, s. 259) sier det er et viktig prinsipp at myndighetene kommuniserer politikkenes virkninger og konsekvenser på måter som er forståelige for alle grupper i samfunnet. Malnes (2015, s. 13) omtaler demokrati som en oppskrift på fordeling av politisk myndighet over et territorium og menneskene som tilhører territoriet. Alle som tilhører territoriet, og som har nådd en viss alder, skal ha like mye å si. Malnes påpeker at likheten er formelt nedtegnet, men at en i virkeligheten ikke hindrer noen i å utøve mer innflytelse enn andre. De som har råd til å finansiere propaganda for politikk de er tjent med, eller bekoste virksomheten til et parti, stiller særlig sterkt (Malnes, 2015, s. 13). Det *representative* demokratiet er så godt som enerådende i Norge. I grunnloven står det eksempelvis at Norge skal være et demokrati der folket utøver den lovgivende makt ved Stortinget. Mengden av mennesker som har noe å si, krymper imidlertid så mye på veien fra utvelgelsen av representanter til utforming av politikken, at det er en illusjon at alle har like mye å si (Malnes, 2015, s. 17). Utenom valgkampen kan representantene innta hvilket standpunkt de vil, skriver Malnes.

Sheryl Arnsteins arbeider fra 1969 er en hjørnestein når det kommer til utvikling av borgermedvirkning (Gaber, 2019). Arnstein argumenterte for at borgermedvirkning kan underbygges av manipulasjon og ulike grader av tokenisme, og at innbyggere ikke opplever reell deltakelse i lokalsamfunnet sitt før et partnerskap med myndigheter opprettes og innbyggerne får delegert makt. Rønningen (2013, s. 57) kobler utviklingen av gode nærmiljø der innbyggerne kan delta, til Bronfenbrenners teori fra 1970-tallet. Teorien anser utvikling og endring av mennesker og miljø som et resultat av gjensidige påvirkningsprosesser mellom de fire samfunnsnivåene som Bronfenbrenner kaller mikro, meso, ekso og makronivå (Bronfenbrenner & Kiesler, 1977). Politisk aktivitet lokalt og nasjonalt skjer på eksonivå i systemet, mens innbyggernes liv i nærmiljøene foregår på mikronivå. Mesonivået er samspillet mellom de ulike settingene som individet er involvert i på mikronivå, samt dynamikker mellom mikronivåene og eksonivået (Rønningen, 2013, s. 58).

3.1.3 Maktkamp om skogen

En gruppe samfunnsforskere ved forskningsinstituttet NINA tar i et essay for seg mekanismer rundt det de kaller en maktkamp om skogens klimaeffekt (Aspøy et al.,

2021). De skriver om skiftende regjeringers ignorering av forskning som viser at det beste for klima er å la gammelskogen stå i fred. Ikke i form av en undertrykkelse av forskere som påpeker klimagevinsten ved å la gammelskog stå. Tvert imot både bestiller og publiserer miljødirektoratet rapporter som forsyner miljøorganisasjonene med argumenter for bevaring av gammelskog (Aspøy et al., 2021). Det handler om det forskerne kaller *ontologisk politikk*, altså verdenssyn i politikken. Det er ikke bare et spørsmål om hvordan man skal handle i en gitt virkelighet, men også om hvordan man avgjør hvilken virkelighet man skal handle i. Vi har to virkeligheter om skogen, skriver forfatterne. Skogbrukssegmentets skog er skapt av kultivering og avvirkning, og deres sannhet er at skogens tilstand er i stadig bedring. Segmentets egen miljøinnsats beskytter mot den negative innvirkningen egen praksis har på artene, og slik styrkes skogen av inngrepene. Skogbrukssegmentet iverksetter en menneskeskapt skog som er økonomisk rasjonell (Aspøy et al., 2021).

Miljøsegmentets skog er derimot først og fremst et økosystem, et mangfold av leveområder for myriader av arter (Aspøy et al., 2021). Skogen har en egen, naturlig dynamikk i sin naturlige form. I dette virkelighetsbildet forstyrres skogen av gjennomgripende menneskelig påvirkning med det resultat at skogen er i dårlig økologisk tilstand. Miljøsegmentet iverksetter en skog som er sårbar, og som må beskyttes mot skogbruket (Aspøy et al., 2021). Aspøy et al. (2021) mener at politikerne anerkjenner forskning som gir argumenter til begge disse segmentene, men at de velger skogbrukssegmentets virkelighetsbilde når avgjørelser som angår skognæringens spillerom skal tas (Aspøy et al., 2021). Rønning (2007, s. 35) beskriver diskursiv makt som makten til å få sin forståelse av et fenomen til å bli den rådende. Hvis en diskurs blir enerådende, har vi ifølge Rønning en hegemonisk diskurs, her ment som en form for makt som er usynlig og internalisert, og som tas for gitt.

3.2 Well-being og natur

Sammenhenger mellom mental helse og natur har vært kjent i lange tider. Allerede på 1600-tallet var spa en behandling som skulle roe nervene og lindre plager hos bemidlede innbyggere i mange europeiske land, og naturkontakten ble ansett å spille en viktig rolle for helbredelsesprosessen (Hartig, 2011, s. 135). Tuberkulosesanatoriene

som oppsto på 1800-tallet var plassert i naturskjønne omgivelser, og pasientenes rekonvalesens ble delvis tilskrevet beliggenheten som ga pasientene umiddelbar nærhet til naturen (Hartig, 2011, s. 136). Undersøkelser fra nyere tid viser at stillhet og fred er blant de viktigste årsakene til at folk driver med friluftsliv (Meld. St. 18, 2016). Det finnes sannsynligvis et ubrukt potensial for å styrke mental helse og livskvalitet i møte med de salutogene sidene ved natur, og samfunnsplanleggere, politikere og økonomer bør i større grad vektlegge dette i samfunnsutviklingsarbeid (Tellnes, 2017, s. 14-23).

3.2.1 Attention restoration theory

Mental restituering handler blant annet om å gjenvinne psykologiske ressurser, og inkluderer evnen til å være oppmerksom på en oppgave til tross for forstyrrende elementer (Hartig, 2011, s. 149). Sosiale ressurser er en annen side av saken, og handler om å gjenvinne overskudd til familie og mennesker rundt seg. Uten mental restituering risikerer man å miste evnen til å imøtekomme hverdagslivets krav, og foregår dette over tid kan mentale og fysiske helseproblemer utvikle seg (Hartig, 2011, s. 149).

Psykologene Kaplan og Kaplan (1989) utviklet Attention restoration theory etter å ha forsket på naturens effekt på mental helse. De forklarer mental tretthet med at oppmerksomheten blir utslitt når en mental belastning pågår over tid. Kaplan og Kaplan beskriver to typer oppmerksomhet. Den ene, styrt oppmerksomhet, benyttes når vi konsentrerer oss om arbeidsoppgaver som i seg selv ikke tiltrekker seg vår oppmerksomhet. Forstyrrelser i omgivelsene kan lett føre til avledning fra arbeidsoppgaven. Avledning, en form for årvåkenhet, er en egenskap forskerne mener kan ha vært hensiktsmessig for menneskearten før den moderne tidsalderen. Imidlertid er det essensielt å kunne opprettholde konsentrasjonen ved å hemme avledninger (Kaplan, 1995). Denne evnen til å hemme en tiltrekning mot konkurrerende input blir utmattet ved langvarig eller intensiv bruk. Følger av utmattet oppmerksomhet kan være konsentrasjonsproblemer, irritabilitet og tilbaketrekning, feiltolkning av signaler fra medmennesker, redusert selvkontroll og økt fare for å forårsake alvorlige ulykker (Kaplan, 1995).

Den andre typen oppmerksomhet er spontan, og Kaplan (1995) omtaler den som *fascinasjon*. Fascinasjon krever ingen anstrengelse, og fascinasjonsmodusen tillater den

styrte oppmerksomheten å hvile. Ifølge forfatterne har naturomgivelser egenskaper som fremmer fascinasjon i et slikt monn at evnen til å opprettholde oppmerksomheten kan bli restituert. I tillegg til fascinasjonskomponenten, sier forskerne at rekreasjonsprosessen i natur fremmes av tilstedeværelsen av tre tilleggskomponenter: Naturen tilbyr mulighet for å *komme bort fra press og mas*; naturen har *en utstrekning og et innhold* som gjør den rik på opplevelsesverdier, og naturmiljøet er *kompatibelt* med ønskene og forventningene våre (Kaplan, 1995).

3.2.2 Helse og natur i litteraturen og kunsten

Mange norske kunstnere uttrykker skogens betydning for livskvalitet (Berntsen, 2011, s. 23). Berntsen (2011, s. 24, 25) gjengir Peter C. Andersens (1812-1885) skildringer av effekten naturen hadde på ham: «*Når verden går meg imot, og det unnlater den sjelden å gjøre når det gis noen leilighet til det, har jeg stetse funnet meg vel ved å ta en friluftsvandring som demper for min smule bekymring og uro*». Det var gammelskogens magi som vekket inspirasjon og fascinasjon, og Theodor Kittilsens (1857-1914) nøkk og hulder og andre trollfigurer sprang ut fra formene i de uberørte skogene slik de var før intensiv skogsdrift med plantefelt og flatehogst gjorde sitt inntog (Berntsen, 2011, s. 30). Johan Welhaven (1807-187) skal ha vært delvis positiv til skogsdriftens påvirkning på naturopplevelsen fordi den bidro til å bane vei for vandrere. Samtidig skildret han et opplevelsestep som følge av kultivering, og formulerte følgende like etter å ha kommet ut av urskogslignende natur på en av sine vandring: «*Men sandelig ogsaa i vort Hjem indskrænkes Oprindelighedens, den friske Naturlivs Rige, og trænges høiere op i de ensomme Lier. Derfor sad jeg ned i den grønne Dal og følte at den Egn jeg hadde forlat var mig som Eventyrets lukkede Land*» (Berntsen, 2011, s. 31).

I Bernhard Ellefsens (2022) bok om naturtap blir et utvalg av ulike forfatters litterære tekster om natur gjennomgått og drøftet i lys av naturkrisen. Et økologisk engasjement gjennomsyrrer skjønnlitteraturen som analyseres, selv om det uttalte temaet gjerne er noe helt annet. En av tekstene, et utdrag fra den barnelitterære klassikeren *Huset på prærien* av Laura Ingalls Wilders, handler om livet til en nybyggerfamilie på de amerikanske gresslettene på midten av 1800-tallet. Menneskeskapte landskaps- og klimaendringer ligger som et bakteppe, eksempelvis en omfattende sandstorm med årsak i nybyggernes oppløying av de enorme gressdekte arealene. Ellefsen skriver at naturtapet er en

erkjennelseskriser, der avstanden vår til naturen er blitt så stor at vi ikke lenger vet hva som går tapt. Ellefsens poeng er at litteraturen kan fungere som tidsvitner, og at verk fra fortiden kan sette oss i kontakt med andre natursyn og «strekke» hukommelsen vår om naturens opprinnelige omfang og rikdom (Ellefsen, 2022, s. 26).

Ellefsen viser også til poesi som forsøker å snu opp ned på bildet av flatehogst som rasering. Diktet beskriver hogstflater i negative ordelag, samtidig som det er gjort ordvalg som minner oss på at all natur er uferdig, at en hogstflate kan gi håp om en ny start og at det kan handle om nyetablering, pionérer og nye vaner (Ellefsen, 2022, s. 158).

3.2.3 Stedsidentitet og tilhørighet

Opplevelse av tilhørighet er, ifølge Fugelli og Ingstad arbeider fra 2009, en grunnleggende faktor for at mennesker skal oppleve god helse (Sletteland & Donovan, 2012, s. 179). Tilhørighet gir identitet, og det å føle kjærlighet til et sted er ofte knyttet til naturen, til gjenkjennelse av et landskap (Fugelli & Ingstad, 2009, s. 273).

Betydningen av stedsidentitet bør vies oppmerksomhet fordi stedsidentiteten er så viktig for utviklingen og oppfatningen av selvet (Basso, 1996, s. 58; Masterson et al., 2017).

Bassos verker fra 1996 beskriver apache-indianernes *place-making*, der landskapet ikke bare er natur, men også en sosial konstruksjon med mening som gir dem sammenheng og identitet. Landskap tolkes av menneskesinnet, og oppfatningen av et landskap som fenomen kan variere sterkt mellom eksempelvis bønder, økologer og grønne aktivister (Seeland, 2011). Når man arbeider med å styrke lokalsamfunn som helsefremmende arena, er det de unike helsefremmende faktorene ved lokalsamfunnet som bør styre valget av helsefremmende tiltak (Sletteland & Donovan, 2012, s. 179-180).

Bjørlykhaug og Vetlesen (2020b, s. 79) omtaler fenomenet tilhørighet med *økologisk sorg* som bakteppe. Økosorgen har naturmiljøer, livsformer og landskap som sitt objekt, og selv om sorgen er annerledes enn ved tapet av en person man er glad i, er tapet av noe ikke-menneskelig i stand til å utløse en sorgreaksjon (Bjørlykhaug & Vetlesen, 2020b; Vetlesen, 2020, s. 34-35). Vetlesen eksemplifiserer ved å fortelle om noen kattugler som forsvant fra nærområdet hans i forbindelse med en flatehogst. Sorgen handler om de konkrete kattuglene, men favner samtidig vissheten om et naturtap som foregår over hele kloden og innebærer dermed også en uhygge, skriver forfatteren.

Når man opplever naturtap og økologisk sorg, går naturen fra å være den som hjelper oss over sorg og tungsinn og utmattelse, til å bli det sorgen handler om (Bjørlykhaug & Vetlesen, 2020b, s. 84). Når naturgrunnlaget trues, trues en kilde til stødig trygghet for oss (Bjørlykhaug & Vetlesen, 2020b, s. 79). Forfatterne viser til at hele vår kultur tar utgangspunkt i at naturen er en kilde vi alltid kan stole på og vende tilbake til for å komme over krisene vi utsettes for. Naturen gir trøst, mulighet for å hente nye krefter og til å gjenopprette mening i tilværelsen, og oppløsning av denne bestandigheten og regelmessigheten har konsekvenser for menneskene (Bjørlykhaug & Vetlesen, 2020b, s. 84)

Begrepet *solastalgia* er inspirert av ordet *nostalgia*, som opprinnelig betød *hjemlengsel* (Albrecht, 2019). Solastalgia er et konsept som omhandler en smertefull følelse av at miljøet endrer seg i negativ retning. Begrepet er sammensatt av ordene *solace*, *desolation* og *algia*. Solace betyr lindring mot stress, enten i form av det å få trøst i vanskelige tider eller i form av faktoren som gir trøst eller styrke (Albrecht, 2019). Desolation betyr ensomhet, isolasjon, å være forlatt, men ordet er også knyttet til en beskrivelse av følelsene som oppstår når et miljø har blitt ødelagt. Algia betyr smerte, lidelse. Et landskap man har kjært kan gi lindring og trøst, men dersom landskapet legges øde vil personen som søker lindring der være i en slags nødsituasjon (Albrecht, 2019). Albrecht (2019, s. 38) definerer solastalgia som «*Den smerten eller sorgen et pågående tap av lindrende landskap forårsaker, en opplevelse av forlatthet som er relatert til tilstanden ved ens hjem eller territorium*». Solastalgia er den eksistensielle og levde opplevelsen av negative miljøforandringer, manifestert som et angrep på ens egen stedsfølelse. Det er en kronisk tilstand, med opphav i at identitet som bygger på tilhørighet til et sted går i gradvis oppløsning, og en følelse av nød eller psykologisk forlatthet ved denne uønskede endringen av stedet. Solastalgia er en hjemlengsel du opplever selv om du er på hjemstedet (Albrecht, 2019, s. 39). Albrecht skriver at melankolien ved solastalgia ikke er det samme som en klinisk depresjon, men at det kan være en forløper til slik alvorlig psykisk sykdom. Videre skriver han om sin bekymring for at vi er på vei inn i solastalgiaens tidsalder, da vi står i en epoke med massive endringer i naturen på global basis.

I Hågvars (2014) beskrivelse av fenomenet stedstap, vektlegges flere dimensjoner av tapsopplevelsen. Verdifull rekreasjon er tapt fordi man ikke lenger kan hente rike naturopplevelser. Også forventningsgleden forut for turen, og ettergleden, faller bort når natur ødelegges. Eksistensverdien erstattes av en tapsopplevelse. Det grunnleggende behovet for tilhørighet er også skadet, for landskapet bidrar til å definere identitet (Hågvar, 2014). Det kjennes tungt å miste «min skog». Dessuten svekkes en felles tilhørighet, noe mange norske sanger viser med sine beskrivelser av landskap. Truede naturopplevelser som konsept har liten beskyttelse (Hågvar, 2014).

Filosofen Omtvedt (2018, s. 328) skriver at livsveven mennesket er en del av omfatter hele naturen, uavhengig av tid og rom. Omtvedt (2018, s. 327) refererer fra Arne Næss sin dypøkologi og påpeker at følelser er sentrale formidlingsinstanser mellom mennesker og naturens helhetlige sammenhenger. I dette perspektivet anses ikke mennesket som en ting i et miljø, men et av mange knutepunkter i et relasjonssystem der mennesket som et organisk system forbindes med andre organiske systemer og med naturmiljøet. Forfatteren skriver at selvrealisering innebærer at mennesket som knutepunkt vokser inn i sitt relasjonsfelt, og åpner opp for kommunikasjon med og en identifisering med omgivelsene gjennom forbindelseslinjer til andre knutepunkt i naturens nettverk. I forlengelse av dette samlivet med helheten kommer det til uttrykk en oppfatning om at ingen er reddet før alle er reddet, inkludert hver bjørn, hver mikrobe, hele regnskogens økosystem og alle jordens elver (Omtvedt, 2018). Også biolog Dag O. Hessen påpeker i forordet til Kolberts (2015) bok om den pågående masseutryddelsen av arter på kloden, at menneskets fotavtrykk på kloden forårsaker bortfall av arter som både menneskearten og andre er avhengige av.

4 Metode

I dette kapitlet begrunnes metodevalg. Videre beskrives utvalget, intervjuprosessen og analyseprosessen. Til slutt i kapitlet diskuteres oppgavens objektivitet, gyldighet og pålitelighet.

4.1 Valg av kvalitativ metode

Konteksten vi befinner oss i er forståelsesverdenen til innbyggere som har opplevd flatehogst av skog de følte tilknytning til. Prosjektet berører en polarisert debatt om skogforvaltning, og tilliten til forskningsmetoden kan bli utfordret. Thomassen (2006, s. 117) skriver om hvordan det tradisjonelle synet på *fornuft* som et universelt konsept som reflekterer objektive fakta om verden, utfordres av *fornuftskritikken*. I motsetning til objektiveringen som er et ideal innenfor naturvitenskapen, anser humanvitenskapen mennesker som subjekter med evne til selvrefleksjon, vilje og frihet til å tenke nytt og annerledes (Skjervheim, 1996, s. 71-87). Gjennom fornuftskritikken anerkjenner man at det er vanskelig å snakke om sannhet som noe universelt, fordi individenes forståelse er så grunnleggende bestemt av den enkeltes plassering innenfor historien, av kulturell og sosial tilhørighet, av samfunnsstrukturer, livsformer og praksiser (Thomassen, 2006, s. 117). Ved å innta en forskerposisjon der forskningsdeltakernes erfaringer og fortellinger anerkjennes som en meningsbærende virkelighet, kunne jeg få tilgang til deres subjektive opplevelser av fenomenene skog og flatehogst. Samfunnsvitenskapelig teori skapes gjennom en intersubjektiv og kommunikativ erfaring mellom subjekter (Thomassen, 2006, s. 153). Som forsker er man selv et subjekt som skal samhandle med deltakerne. Gjennom språket dannes fortellinger som gir sammenheng mellom hendelser, handlinger og fenomener i verden rundt oss, og som gjør det mulig å forstå helheten og skape kunnskap (Thomassen, 2006, s. 178). Ved å koble den fenomenologiske tilnærmingen sammen med hermeneutikk, kunne jeg fortolke meningsinnholdet i lys av deltakernes og min egen forståelseshorisont. Fra prosjektets start har jeg vært bevisst på betydningen av å innta en reflekterende holdning overfor min egen forforståelse, og inkludere den åpent i fremstillingen av undersøkelsen.

For å få tilgang på opplevelser og fortolkninger om det å miste nærskog til flatehogst, valgte jeg å gjennomføre individuelle semistrukturerte intervju av personer som ville

ytre seg om erfaringer med fenomenet. Intervjumetoden er hensiktsmessig når man er ute etter hvordan den enkelte fortolker og legger mening i et fenomen (Jacobsen, 2015, s. 147). Det individuelle opplegget beskytter deltakerne mot identifisering og mulige konfrontasjoner i et konfliktfyllt felt. Metoden medfører høyt tidsforbruk per intervju i analyseprosessen. Antall deltakere må dermed begrenses slik at man har tilstrekkelig kapasitet til å være grundig nok (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 148). Ifølge Kvale og Brinkmann (2015, s. 47) er det kvalitative forskningsintervjuet en metode som gir privilegert tilgang til menneskers grunnleggende livsverden. Via fenomenologi kan forskeren ta inn perspektiver uten å ta stilling til hvorvidt et bestemt opplevelsesinnhold eksisterer eller ikke (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 46). En fenomenologisk tilnærming åpner for å forstå intervjupersonens uttrykksform. Fenomenologien ga meg som intervjuer mulighet til å søke å forstå også uventede og for meg ukjente perspektiver på en ikke-dømmende måte. Dette kom til nytte da deltakere snakket om ting som sto i kontrast til min egen forforståelse, og når de presenterte holdninger som sto i kontrast til andre i utvalget. Tilnærmingen tilrettela for å samtale med deltakerne uten å dømme deres virkelighetsoppfatning. Særlig siden følelser og meninger om skogforvaltning er et spenningsfelt med sterke og delvis konfliktfylte sider, var det viktig å kunne innta en posisjon der alt deltakerne delte kunne aksepteres som sant.

Fenomenologien forutsetter at forskeren setter parentes rundt egen forforståelse for å kunne undersøke fenomenet (Thomassen, 2006, s. 84). Å ta fullstendig avstand fra egen forforståelse er ikke bare umulig, det ville også frata meg mulighet til å *bruke* egen erfaring, kunnskap og historie i fortolkningsarbeidet. Denne utfordringen kan forskeren løse ved å gå i hermeneutisk dialog med materialet slik at forforståelsen heller blir en ressurs og en forståelseshorisont som gir fenomener mening og undersøkelsen en retning (Thomassen, 2006, s. 171). I en fenomenologisk-hermeneutisk tilnærming anerkjenner man forskerens fordommer, tydeliggjør dem og trekker dem inn i forståelsesprosessen (Thomassen, 2006, s. 171). Jeg har etterstrebet å fortolke intervjumaterialet fortolket i lys av en uttrykt og åpen forforståelse.

4.2 Utvalg

Deltakerne ble rekruttert på ulike måter. Jeg var opprinnelig innstilt på å intervju innbyggere uten spesielle forkunnskaper om skog, som hadde opplevd flatehogst i nærmiljøet. For å komme i kontakt med aktuelle deltakere kontaktet jeg en person som i en lokalavis hadde omtalt flere innbyggers engasjement mot flatehogst, og spurte om vedkommende hadde mulighet til å sette meg i kontakt med dem. Det var ikke fruktbart. Snøballmetoden går ut på å starte med en informant med rik innsikt i et fenomen (Jacobsen, 2015, s. 182). Ved hjelp av snøballmetoden fant jeg via mitt eget nettverk frem til den første interesserte deltakeren. Videre ble jeg tipset om interessegrupper for innbyggere med et engasjement for gammelskog. Ved hjelp av en utlysningstekst etterspurte jeg deltakere til prosjektet blant dem. Dette førte til at flere meldte interesse. Som Malterud (2017, s. 67) skriver, øker sannsynligheten for et optimalt utvalg dersom man har en fleksibel prosess uten å binde seg til et forhåndsbestemt antall deltakere. I etterpåklokskapens lys ser jeg at det kunne vært en fordel å rekruttere en og en deltaker, fremfor å invitere åpent. Da jeg innså at dette kunne være en svakhet, gjorde jeg noen grep for å øke bredden i utvalget mitt. Jeg kontaktet tur- og friluftsforeninger på flere nivåer, og politikere med interesse for skog, i håp om at de kunne sette meg i kontakt med turinteresserte uten spesielle grunntanker om gammelskog. Det var overraskende lite fruktbart, men jeg rekrutterte én person på denne måten. Vedkommende trakk seg imidlertid igjen med begrunnelse i at erfaringen hennes ikke var relevant for undersøkelsen likevel.

Utvalget består av en kvinne og fem menn over 18 år. Enkelte deltakere hadde akademisk utdannelse innen naturvitenskap, enkelte hadde erfaring fra skogsarbeid. Alle var turgåere som likte å være i skogen, som hadde et bevisst forhold til naturverdier i skog, og som hadde fattet interesse for skognæringens betydning for den gamle skogen. Et utvalg på seks deltakere står i stil med det som ifølge Kvale og Brinkmann (2015, s. 148) er innenfor normalen på 15 +/- 10 for kvalitative intervjuundersøkelser. Hadde jeg fått rekruttert flere deltakere, kunne jeg nok fått et enda rikere materiale, da det siste intervjuet fremdeles tilførte ny kunnskap. Samtidig var transkribert materiale etter det sjette intervjuet på over 90 sider. Å gape over for mye kan redusere mulighetene for å gjøre tilstrekkelig dyptgående analyse av intervjuene (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 148).

4.3 Intervjuprosessen

Intervjuene ble gjennomført i perioden 21.4.21 til 29.6.21. På grunn av pandemien foregikk de fleste samtale på Zoom. Ett intervju ble gjennomført over telefon uten video, og ett ble gjennomført gående sammen med deltakeren i vedkommendes nærskog. Jeg hadde utarbeidet en semistrukturert intervjuguide (vedlegg 1), som ble fulgt i varierende grad. Intervjuene varte fra 50 minutter til to timer.

Masterprosjektet er godkjent av Norsk senter for forskningsdata (vedlegg 2). Deltakerne fikk tilsendt skriftlig informasjon om prosjektet etter at de hadde meldt interesse for å delta (vedlegg 3). De signerte på samtykkeerklæring før intervjuene ble gjennomført (vedlegg 4). Intervjuene ble tatt opp med lydopptakeren SONY ICD-TX650 og Nettskjema diktafon, og lagret i henhold til USNs regler for trygg datahåndtering. Lydopptakene ble slettet etter endt behandling.

4.4 Analyse

Etter først å ha benyttet Malteruds (2017) analysemetode *systematisk tekstkondensering*, opplevde jeg at denne ikke fungerte så godt for prosjektet mitt. Metoden innebærer utvelgelse av tolv kategorier allerede i første analysesteg. Det å skulle velge ut et begrenset antall kategorier så tidlig i analysen medførte at jeg stadig ble usikker på om jeg hadde utelatt viktige data. Jeg forsøkte derfor heller å kombinere *kvalitativ innholdsanalyse* (Graneheim & Lundman, 2004; Lindgren et al., 2020) med Malteruds metode. Imidlertid la jeg etter hvert bort Malterud, da innholdsanalysen i seg selv fremsto som et tilfredsstillende analyseverktøy.

Kvalitativ innholdsanalyse er altså verktøyet som ble brukt til å tolke frem kategorier, som igjen ble utgangspunkt for diskusjonen. Eksemplene i tabell 1 illustrerer analysearbeidet med bearbeidelse av tekst fra meningsenheter til kategorier. I innholdsanalysens første trinn gjennomgikk jeg alt transkribert materiale på nytt. Jeg var allerede godt kjent med materialet, etter å ha holdt på med Malteruds metode.

Deretter ble så og si all tekst delt opp i meningsenheter, kondensert og kodet. Det som ble utelatt var irrelevant småprat, eksempelvis kommentarer om at en hund bjeffet i bakgrunnen. Jeg gikk underveis i prosessen tilbake til originalteksten for å bekrefte at den utelatte teksten faktisk ikke hadde relevans. Enkelte utsagn som ved første øyekast syntes irrelevante i forhold til studiens formål ble da likevel tatt med, i tilfelle de senere i analyseprosessen skulle vise seg å være verdifulle for meningsskapingen.

Meningsenhetene besto av én eller flere setninger som til sammen uttrykket en sentral mening. Allerede her gjorde mine fortolkninger seg gjeldende, ved at jeg bedømte hvordan en meningsenhet skulle avgrensnes. Deretter omformulerte jeg meningsenhetene ved kondensering. Graneheim (2004) beskriver kondensering som å forkorte originalteksten, samtidig som kjernen i innholdet beholdes. Lindgren et al. (2020) understreker viktigheten av å forbli tekstnær på dette stadiet. Kondenseringen ble gjennomført ved å bruke færrest mulig ord fra meningsenheten, uten å endre innholdet. For å beholde essensen i datamaterialet intakt, la jeg vekt på å balansere fortolkningen min ved å gå tilbake til originalteksten og dobbeltsjekke at kondensatets innhold fremdeles representerte deltakerens ytring. Enkelte meningsenheter besto av så få ord at det ikke var mulig å fjerne noe uten å fjerne mening.

Den kondenserte teksten ble deretter kodet med beskrivende koder. Lindgren et al. (2020) påpeker at et høyt fortolkningsnivå på dette stadiet kan bli et hinder for den påfølgende kategoriseringen. For å unngå å miste meningsenhetens natur, holdt jeg meg nær originalteksten også da jeg formulerte kodene. For å sikre at kodene blir relevante, anbefales forskeren å gjøre kodingen med studiets formål som retningsviser (Lindgren et al., 2020). Jeg forholdt meg til forskningsspørsmålene mine under kodingen. Som jeg har skrevet i arbeidsdagboken fra analysearbeidet under koding av tekst der deltakeren forteller om skogsturer med hunden sin: «Hadde dette vært en oppgave om hunder, ville jeg kanskje valgt andre ord.»

Fra de 90 sidene med transkribert intervjumateriale, kom det frem mer enn 600 koder. Neste steg var å sortere kodene i subkategorier. Med kvalitativ innholdsanalyse kan man komme frem til manifeste kategorier med et lavere fortolkningsnivå, eller latente tema med et høyere fortolkningsnivå (Lindgren et al., 2020). Tema som konsept i kvalitativ innholdsanalyse, handler om å finne en rød tråd ved å koble underliggende meninger i

datamaterialet sammen (Graneheim & Lundman, 2004). Fortolkning foregår i alle ledd av en forskningsprosess, og jeg var i alle ledd av prosessen bekymret for at prosjektet skulle svekkes av min naturvernrelaterte forforståelse. I Kvale og Brinkmanns (2015, s. 239) analyselitteratur diskuteres spørsmålene om fortolkningsnivå, og de reflekterer over om det er «tekstens bokstav eller tekstens ånd» som skal fortolkes. De fremhever at det er flere fortolkningsnivåer og at fortolkningen avhenger av forforståelse og kontekst. Om man aksepterer at det finnes et legitimt fortolkningsmangfold, blir det viktigste å være eksplisitt om de bevis og argumenter som ligger til grunn for fortolkningen, slik at den kan testes av andre. Lindgren et al. (2020) skriver at det kan være hensiktsmessig å holde seg på manifest nivå dersom dataene er konkrete og nært opptil deltakernes levde erfaring. Samtidig som forskerens forforståelse anerkjennes som en del av prosessen med å komme frem til mening, presiseres viktigheten av å la teksten tale fremfor å tillegge den forskerens egne meninger (Graneheim & Lundman, 2004). Forfatterne foreslår også at nybegynnere analyserer på manifest nivå. Jeg forsøkte å fortolke frem temaer, og vekslet mellom å beholde dem og forkaste dem. Analysearbeidet gikk ut på å sette de dekontekstualiserte delene fra datamaterialet, altså kodene, inn i en bredere referanseramme, og kan ikke sies å være en ren tekstreduksjon. Samtidig var spranget over i innholdsanalysens såkalte latente tema noe jeg ikke følte ble forsvarlig. Når Lindgren et al. (2020) skriver at *skapelsen av tema handler om at forskeren må tørre å gå dypere inn i teksten, og være åpen for følelser og underliggende tema som formidles, uten en tydelig føring for hvordan dette kan gjøres*, tenkte jeg at sårbarheten ved det å forske med nærhet til feltet kan bli stor.

Jeg støttet meg til hermeneutiske fortolkningsprinsipper, blant annet ved å ta i bruk den hermeneutiske spiral (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 237). Den hermeneutiske spiral oppstår ved å skape mening gjennom en prosess der de enkelte delene i teksten blir påvirket av tekstens helhet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 237). En dypere forståelse av enkelt delene, kan så påvirke forståelse av helheten. Jeg tok utgangspunkt i forskningsspørsmålene når jeg stilte spørsmål til intervju tekstene i analysearbeidet. Samtidig ble konteksten til deltakerne inkludert i prosessen, de hadde meldt seg til prosjektet fordi de brydde seg om skogen og ønsket å snakke om følelsene de hadde rundt flatehogst. Slik påvirket de helhetlige intervju tekstene oppfatningen min av de ulike delene av teksten, altså meningsenhetene og kodene. I lys av helheten ble koder satt sammen til subkategorier, som igjen ga et uttrykk som påvirket og utvidet

oppfatningen av intervjuetekstenes helhet. Den bearbejdede helheten hadde igjen betydning for delene, og for måten kategoriene utviklet seg i en prosess som gikk frem og tilbake mellom delene og helheten. Forforståelsen min var i bruk under analyseprosessen, ved at jeg forsto delene og helheten i teksten i lys av den. Forforståelsen ble også utfordret når kompleksitet som eksempelvis en omsorg for grunneierne som valgte flatehogst, kom frem. Kategoriene som ble skapt er dermed et resultat av fortolkning inspirert av den hermeneutiske spiral. Jeg la også vekt på prinsippet om å gjøre forutsetningene eksplisitte, ved å være selvbevisst på at de spørsmålene jeg stilte til teksten var med på å bestemme hvilke svar som var mulig. Med dette bakteppet valgte jeg å kalle kategoriene for kategorier fremfor temaer. Mine fortolkninger gjør seg altså dog gjeldende i kategoriene, som beskrevet over.

Stadig nye omdreininger i den hermeneutiske spiralen gjorde seg gjeldende gjennom interaksjonen mellom kodene, minnene fra intervjuene, originalteksten, forskningsspørsmålene og meg selv da jeg kategoriserte. Sorteringen handler om å fortolke hvilke koder som hører sammen og hvilke som skal skilles fra hverandre (Lindgren et al., 2020). Dette stadiet tok lang tid, også grunnet den ovennevnte vurderingen av å gå til manifest versus latent nivå. Jeg flyttet på kodene og byttet navn på kategoriene flere ganger i analyseprosessen. Dette skjedde fordi jeg gjentatte ganger gikk frem og tilbake mellom originaltekst og kodegrupper, og dessuten selv gjennomgikk en utvikling hvor forståelsen for feltet ble stadig bredere og fortolkningene mine dermed endret seg. Materialet var omfattende, og jeg strevde litt med å gjøre det håndterbart. I begynnelsen hadde jeg veldig mange subkategorier, flere av dem ble etter hvert slått sammen. Eksempelvis hadde jeg to subkategorier som omhandlet skogstrukturer: «Beskrivelser av trær i fin skog» og «Beskrivelser av trær i plantasjeskog». Et slikt detaljnivå medførte alt for mange subkategorier. Subkategorien «skogens kvaliteter har betydning for opplevelsen» ble dermed til, en relevant subkategori i lys av forskningsspørsmålene.

Tabell 1. Eksempler på hvordan kategoriene ble skapt.

Utsagn	Kondensering	Kode	Subkategori	Kategori
«Først var det en type sjokk, for du hadde ikke regnet med det. Og det kan på en måte sammenlignes med et hus du bor i, hvor du på en måte...huset blir borte og, har brent ned.»	Kan sammenliges med at huset ditt har brent ned.	Som om huset du bor i har brent ned.	Å se at skogen er flatehogget	Opplevelser med flatehogst.
«Da har de tatt vekk en del av mine selvmedisineringsmuligheter på en måte. For du kan jo si at jeg selvmedisinerte meg ved å være i de skogene:»	Å være i de skogene var selvmedisinering, men de tok dem fra meg.	Mistet viktig selvmedisineringsmulighet da skogene ble hogd.		
«Sånn som han ene (skogeieren) jeg snakka med, han sa jo at mye av årsaken til at han driver og at han hogde nå er at det forventes at han skal hogge. Selv om han også var enig i at en del av den hogsten rundt i området der kanskje ikke burde vært gjort. Det sa han til meg sjøl, at det er veldig mange gamle trær som nok hadde hatt best av å bli verna da»	Personlig var grunneier enig med meg i at en del av hogsten ikke burde vært gjort, at mange gamle trær nok heller skulle vært verna, men han ga etter for press.	Grunneiers ønske var å la trærne stå men han ga etter for press.	Forsøk på å påvirke	Ønske om å påvirke
«Det var det som har vært litt sånn...det er det som har vært sjokkerende hver gang, at det har skjedd når man har drevet med noe annet. Man har ikke fått vite om det, har ikke fått uttale seg, det er ingen form for involvering. Ingen meldeplikt, ingenting sånt. Selv i det siste stedet jeg omtalte, som var i kommunal eie, så var det ingen som...i kommunen heller, som hadde noen form for involvering på det.»	Det sjokkerende var at hogsten skjedde uten at man fikk vite det, man har ikke fått uttale seg.	Sjokkerende at hogsten skjer uten mulighet til å påvirke.	Opplevde reelle påvirkningsmuligheter	

Etter at alle resultatene var skrevet ned, hadde jeg for mye stoff i forhold til oppgavens omfang. Jeg ble nødt til å forkorte. Det var vanskelig, og nesten vondt, å skulle fjerne fortolkninger og sitater. Kvale et al. (2015, s. 302-305) skriver om formidlingen av

resultater av intervjustudier, og setter søkelys på leserens opplevelse og videre bruk. Forfatterne påpeker at tydelig og direkte kommunikasjon, presentert på et lavt antall sider, kan være positivt. Jeg tolket dette dithen at det var både greit og nødvendig å konsentrere funnene mine. Malterud (2017, s. 119) omtaler arbeidet med resultatdelen som en anledning til å reorganisere teksten, men understreker at man må beholde forankringen i de empiriske funnene. Jeg leste gjennom resultatkapitlet på nytt, og strammet opp teksten ved å fjerne gjentakelser. Jeg beholdt sitatene som best beskrev det deltakerne og jeg hadde snakket om. Jeg leste det opprinnelige kapitlet flere ganger, for å se at jeg stadig var enig med meg selv om at stoffet som ble med videre fremdeles representerte essensen i materialet og at det belyste problemstillingen. Likevel er nyanser og detaljer tatt ut, noe som påvirker hva leseren får ut av materialet. Et eksempel på et sitat jeg motvillig fjernet fordi det var en av flere varianter over samme tema, var en metafor fra subkategorien «Å miste skogen man er glad i». Sitatet understreket deltakerens følelse av å støte på sivilisasjon der skogen tidligere lagde trygge skogsrom:

«Jeg føler ofte jeg kan identifisere meg med...jeg ser for meg en elg som har hatt et elgtråkk i generasjoner, også kommer det en motorvei! Med et gjerde! Også går de der og virrer frem og tilbake og finner ikke åpningen.»

Andre eksempler på hva som ble utelatt, var en deltakers fortelling om moderne jegeres fremtoning i naturen. Fortellingen illustrerte opplevelsen av en generell mangel på respekt for naturen, og var opprinnelig plassert i subkategorien «Sorg på vegne av naturen». På den ene siden beriket fortellingen materialet mitt fordi den viste at deltakerne hadde perspektiver utover flatehogst på menneskelig påvirkning av natur. Begrunnelsen for å fjerne den var imidlertid at materialets omfang var stort, og at relevansen av meninger om jakt kunne anses å være lavere enn meninger om flatehogst i dette prosjektet.

Jeg har strebet etter å sette sitatene i en sammenheng for leserens skyld, slik at det blir mulig å forstå hvilken kontekst de ble sagt i. Dette er i tråd med Kvale og Brinkmanns (2015, s. 307-308) retningslinjer for rapportering av intervjustater.

4.5 Objektivitet, gyldighet og pålitelighet

Feltet jeg har undersøkt er politisk betent. Verneinteresser og næringsinteresser har ulike syn på hva som er god og riktig skogforvaltning. Det er sannsynlig at det vil bli stilt krav til objektivitet ved en oppgave som berører tema som skogbruk og skogvern. Kvale og Brinkmann (2015, s. 272) reiser problemstillinger rundt objektivitet i intervjuforskning, og skiller mellom ulike betydninger av begrepet objektivitet. I tillegg til at begrepet kan bety frihet fra ensidighet, kan begrepet i sammenheng med hermeneutiske prosjekt omhandle forskerens håndtering av sin egen forforståelse (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 273). Når forskeren er sensitiv for sine egne forforståelse, og skriver om dem i prosjektet, kaller Kvale og Brinkmann dette for en refleksiv objektivitet.

Allerede i planleggingsfasen hadde naturvernengasjementet mitt betydning for søken etter forskningsfelt, og for utforming av idé, prosjektbeskrivelse og intervjuguide. Dette reflekterte jeg over, og i arbeidsdagboken har jeg eksempelvis notert at jeg må være obs på mine egne føringer. Kvale et al. (2015, s. 277) henviser til Salner (1989) og Smith (1990), og skriver at forskeren som person, og hens moralske integritet, er avgjørende for evalueringen av den vitenskapelige kunnskapen som blir produsert. Jeg er opptatt av at vi står i en naturkrise, og bar en bekymring for naturen med meg inn i prosjektet. Samtidig var skogbruksfag en del av den videregående skolen jeg gikk på, jeg har felt trær med motorsag og erkjenner vårt behov for den råvaren som skogen produserer.

Idéen om forskningsfelt ble skapt under en samtale med samfunnsforsker Ketil Skogen, der vi egentlig snakket om sosiologiske forklaringer på den såkalte ulvekonflikten. Da Skogen nevnte NINAs (2020) prosjekt Ecoreal, som undersøker samfunnsmessige barrierer som gjør det vanskelig å forvalte skogen i Norge på økosystemnivå, kjente jeg først lite interesse for dette. Jeg syntes skog virket lite interessant, fordi jeg til tross for et naturvernengasjement manglet kunnskap om mangfoldet i skogøkosystemer. Jeg har fått ny innsikt i norsk skogforvaltning i løpet av prosjektet. Økosystemperspektivet i Ecoreal har hatt betydning for min forståelseshorisont, noe jeg har reflektert over underveis. Ved å eksplisitt uttrykke egne perspektiv på emnet som studeres, styrkes troverdigheten til kunnskapen som produseres (Kvale & Brinkmann, 2015). Jeg har

etterstrebet å være tydelig overfor leseren om hvordan kunnskapen i dette prosjektet ble skapt.

På den ene siden er gjennomføringen av masterprosjektet delvis inspirert av bekymringer for naturen. På den andre siden var jeg ikke godt orientert om hvordan det sto til i skogene ved prosjektets start. Dette medførte at jeg nok stilte andre spørsmål enn jeg ville gjort om jeg skulle laget prosjektet på nytt med den forståelsen jeg har fått etter å ha analysert og drøftet datamaterialet. Det at skogvernfeltet var nytt for meg, kan ha styrket prosjektets validitet fordi jeg stilte med blanke ark istedenfor å lete etter bekreftelser på egne antagelser. På den andre siden kunne jeg nok i større grad ha styrt samtalene bedre hvis jeg hadde visst mer om undersøkelsestemaet på forhånd. Både det at temaet og selve intervjuaktiviteten var nye for meg, kan ha medført at oppmerksomheten først og fremst gikk med til å håndtere situasjonen. Kvale og Brinkmann (2015, s. 195) påpeker at en dyktig intervjuer er ekspert på forskningsfeltet og på menneskelig interaksjon. Jeg kunne vært rustet til å stille spørsmål som fikk frem flere nyanser i deltakernes meninger, og til å stille flere spørsmål som verifiserte eller avkreftet fortolkninger jeg gjorde underveis i samtalene. Jeg stilte imidlertid spørsmål som: «*Er det noe positivt med flatehogst?*», slik at de fikk mulighet til å nyansere dette.

Det at intervjuene hovedsakelig foregikk på zoom grunnet smittevern, påvirket også intervju kvaliteten og dataskapingen. På den ene siden ga zoom-verktøyet mulighet til å samtale uavhengig av bosted, og til å gjennomføre prosjektet i en tid der det ellers ville blitt svært vanskelig grunnet smittevernregler. På den andre siden hadde det noen ulemper. Kroppsspråk som ellers kunne oppmuntret til mer utfyllende beskrivelser og skapt trygghet, forsvant nok i stor grad i videosamtalene. Et bekreftende «mhm» blir snarere en avbrytelse istedenfor en oppmuntring til å fortsette. Også det å smidig dreie samtalen i en annen retning kunne være utfordrende når visuelle og auditive signaler ble filtrert av det digitale istedenfor å flyte fritt i et felles fysisk rom. Et kvalitativt intervju består ikke kun av ordutveksling, men er også et møte mellom personer med en enhet av kropp og bevissthet som møter hverandre (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 125).

Intervjuet som ble utført over telefon var en nødløsning, da en avtale om å møtes ble utelukket på grunn av pandemien. Under transkriberingen opplevde jeg at opptaket fra telefonsamtalen skilte seg ut ved at jeg selv hørtes nøytral og lite engasjert ut. Det at vi ikke så hverandres mimikk og kroppsspråk kan ha medført at deltakeren holdt igjen på

grunn av lite respons fra meg. Jeg syns ikke dette var en god ramme for intervjuet. Opplevelsen viser at interaksjonen mellom deltaker og forsker spiller en rolle for kunnskapen som dannes i denne metoden. Deltakeren var svært opptatt av følelsene rundt naturtap, og kanskje ville det oppstått andre og enda rikere data dersom vi hadde hatt visuell kontakt under samtalen.

Forforståelsen min har gitt meg et filter som påvirket spørsmålene jeg stilte og fortolkningene jeg gjorde. En uttrykt bevissthet om dette gir leseren innsikt i forforståelsen, slik at teksten kan leses i lys av kunnskap om hvem som har forsket frem resultatene. Forforståelsen har også vært til nytte, da jeg hadde en forutsetning for intuitivt å forstå hva deltakerne snakket om når de fortalte om sorgfølelsen over ødelagt natur. De fortalte at de sjelden og aldri snakket med noen om disse følelsene, blant annet fordi de ikke forventet å bli forstått. Dette tolker jeg som en bekreftelse på at forskerens forforståelse kan være avgjørende for å få frem rike data. Den hermeneutiske spiral (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 237) ble benyttet i analysarbeidet, og ved hjelp av den ble forforståelsen min utfordret når ny innsikt og forståelse sprang ut fra arbeidet med tekstmaterialet. Et eksempel på det er omtanken de viste overfor grunneier. Jeg oppfattet ikke dette helt umiddelbart i intervjuene, kanskje fordi min egen antagelse bygget på en konstruert motsetning mellom de som sørger over flatehogst og skogeierne som hogger. Da jeg hadde kodet tekstmaterialet, og så kodene opp mot helheten, oppdaget jeg at denne omsorgen var relativt tungtveiende. Og at deltakerne mente at også skogeierne til en viss grad var maktesløse når det kom til valg av forvaltningsmetoder. Med andre ord var den hermeneutiske spiral med på å styrke gyldigheten i dette prosjektet.

Intervjuguiden ble laget med utgangspunkt i eksisterende kunnskap om at naturomgivelser i nærmiljøer kan ha en positiv betydning for innbyggernes mentale helse. Jeg hadde en intensjon om i størst mulig grad stille deltakerne åpne spørsmål. Spørsmålsformuleringen kan være med på å bestemme innholdet i svaret (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 201). Til tross for intervjuguiden stilte jeg nok mer styrende spørsmål enn jeg likte å tro, eksempelvis spørsmål som «Var skogen et sted du oppsøkte for å føle deg bedre?». I praksis fortalte imidlertid deltakerne om dette av seg selv. Åpningsspørsmålet «Kan du beskrive skogen slik den så ut før den ble flatehogget?» medførte i de fleste tilfeller at deltakerne uoppfordret kom inn på mange av temaene jeg

ønsket. Det er foreløpig lite forskning på økologisk sorg (Comtesse et al., 2021). Når deltakerne snakket om hvordan det var da skogen ble borte, tok jeg egne erfaringer og intuisjon i bruk for å få frem denne kunnskapen. Spørsmålet om positive sider ved flatehogst åpnet for nyanseringer i datamaterialet. Jeg strebet etter å møte beskrivelser av disse positive sidene med åpenhet og nysgjerrighet.

Utvalget jeg har intervjuet i dette studiet er individer med førstehåndskjennskap til det jeg undersøker. Validitet i kvalitativ forskning har å gjøre med i hvilken grad metoden man benytter fører til at man undersøker det man mener å undersøke (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 276). Flere deltakere meldte seg fordi utlysningsteksten i relevante interessenettverk etterspurte personer som ville snakke om sine egne opplevelser med flatehogst. Alle hadde personlig erfaring med fenomenet, og en forståelse av at skogens tilstand har betydning for naturverdiene. Jeg kunne fått andre svar dersom jeg hadde spurt personer uten denne spesielle forforståelsen. Kvale og Brinkmann (2015, s. 118) viser til Denzins arbeider fra 2001 når de skriver at intervjuet er et sted der nye former for subjektivitet kan fremføres. Det er nettopp personer med kjennskap til et tema som kan gi et innblikk i en livsverden (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 200). Det var opplevelser med naturtap som tiltrakk deltakerne til prosjektet. Det er mulig at det å forske på individer med følelser rundt tap av skog i nærmiljøet, som likevel ikke har knyttet seg til interessegrupper, kunne gitt andre svar. Resultatene fra denne undersøkelsen egner seg ikke for statistisk generalisering. Ved at forskeren er eksplisitt i beskrivelsene kan imidlertid leseren tillates å bedømme om resultatene kan overføres til en ny situasjon (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 291). Undersøkelsen kan bidra til nye forståelser om følelser rundt skogsnatur og naturtap. Jeg ble overrasket over overvekten av menn som meldte interesse for å snakke om følelser for skog, og vet ikke om dette var tilfeldig og hvordan et utvalg med flere kvinner ville påvirket resultatet. Dette kan det være aktuelt å se nærmere på i fremtidig forskning.

Transkriberingen ord for ord ble gjort med søkelys på innhold, og mindre på lyder som pauser og intonasjon. Gråt, oppgitte sukk, latter og særskilt stemmeintensitet ble notert. Transkripsjon er en sårbar fase i prosjektet, da mye kan forandre seg idet en muntlig samtale fikseres i skriftlig form (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 204). Siden følelser er en viktig del av forskningsfeltet, kunne det være aktuelt å vektlegge intonasjon for å styrke validiteten i dette steget. På grunn av omfanget av lydopptak og tiden jeg hadde til

rådighet, prioriterte jeg først og fremst å få ordene ned på papiret slik at jeg skulle få mer tid til analysen. Jeg benyttet en lydopptaker som ga god lydopplevelse, og det var sjelden tvil om hva deltakeren sa. Opptakeren hadde en tungvint løsning på stopp og start ved avspilling, dette medførte en noe uttrettende transkriberingsprosess. Potensielt kunne nøyaktigheten med tanke på detaljer og tegnsetting blitt redusert på grunn av dette, men jeg kjente på ansvaret med å gjengi deltakernes ytringer så grundig som mulig og jeg tok hyppige pauser for å opprettholde god konsentrasjon. I starten transkriberte jeg all nøling, stamming og alle fyllord hos både deltakerne og meg selv. For at samtalene ikke skulle fremstå forvirrende og usammenhengende valgte jeg å gjøre uttalelsene mer sammenhengende, etter anbefaling i Kvale og Brinkmann (2015, s. 214). Eksempelvis fjernet jeg da nølende lyder som «eeh..» og det jeg oppfattet som hyppig gjentakende fyllord som «på en måte» og «liksom». Dialekt og sosiolekt er omgjort til bokmål for å unngå identifisering.

5 Resultater

I dette kapitlet presenteres resultatene. Skjemaet viser en oversikt over subkategorier og kategorier, som også går igjen i kapitlets overskrifter.

Tabell 2. Oversikt over subkategoriene og kategoriene.

Kategorier	Subkategorier
Helsefremmende verdier i gammelskog	Skogens ro
	Skogens kvaliteter har betydning for opplevelsen
	Skogen utvikler tilhørighet og stedsidentitet
	Skogen gjør oss mange tjenester
Opplevelser med flatehogst	Å miste skogen man er glad i
	Positive sider ved flatehogst
	Sorg på vegne av naturen
Ønske om å påvirke	Forsøk på å påvirke
	Opplevde reelle påvirkningsmuligheter

5.1 Helsefremmende verdier i gammelskog

Her presenteres deltakernes beskrivelser av gammelskogens helsefremmende verdier.

5.1.1 Skogens ro

Ro ble løftet frem som en viktig verdi i gammelskog, en kontrast til det moderne samfunnets hastverk og krav til tempo:

«Jeg sier det at de aller fleste folk, de går veldig tett på det røde på en turteller. Skogen, den ligger på et mye lavere turtall. Og det er det turtallet som er det sunne turtallet i en menneskekropp. Jeg bruker ordet frekvens, men hastighet er jo... Du vet hva jeg mener med en turteller i en bil? Går du oppunder det røde, da ligger du på pressgrensa. Og da observerer du ingenting, for da er det, da er du så oppjaga at, jeg holdt på å si, flyr du fra din egen skygge.»

Også stillheten i skogen, nærmere bestemt fravær av lyder fra maskiner og trafikk, ble verdsatt. Her forteller en deltaker om behovet for tilgang på stille skogsområder:

«for jeg er ikke glad i folk, jeg er ikke glad i mas, jeg ville ideelt sett bodd på landet, jeg er jo en av dem som blir sånn megafrustrert når jeg hører gressklippere og bråk og jeg liksom...ja, jeg vil ha det stille og rolig da. Og de stedene her har vært sånne tilfluktsrom, nesten.»

Deltakerne nevnte at de tidvis jogget og gikk fort på ski i skogen, men det var ikke fysisk aktivitet de vektla når de snakket om at gammelskogen var bra for helsen. Derimot gikk rolige turer som *senket pulsen* igjen som den virkelig helsebringende gevinsten. Velværet handlet om det å være et sted der sansene fikk forholde seg til naturens lyder og skjønnhet. Skogen var et sted der man kunne slappe av og hente seg inn. Som denne deltakeren forteller, bidro skogen til å få pustet ut i en travel hverdag:

«I utgangspunktet er det jo stillhet og fuglesang og... å få ro da. Det er jo for å roe ned nervesystemet rett og slett, fra jobb og stress og... »

Tilstedeværelsen av andres skapninger, representert ved fuglesang, samt den trygge følelsen av å være beskyttet mot samfunnets larm i et tilfluktsrom, var beroligende. Samtidig som skogen roet ned, ga den påfyll og energi. I skogen gjennomgikk de en endring fra å være utslitt og oppbrukt, til å bli i stand til å håndtere jobb og hverdagsliv igjen. En deltaker beskrev ettervirkningen slik:

«Det var jo en sånn energiinnsprøytning, Og når ting var tøft, kunne jeg gå der, og komme tilbake igjen med nytt mot eller håp eller hva jeg skal si. Følte meg litt bedre, da.»

5.1.2 Skogens kvaliteter har betydning for opplevelsen

Det kom tydelig frem gjennom deltakernes fortellinger at rekreasjonsopplevelsen ble påvirket av graden av menneskelige inngrep. For å finne ro, var det avgjørende at skogen var sammenhengende nok til å skape et *skogsrom* der menneskelige inngrep og infrastruktur ble stengt ute fra synsfeltet. Skog med store, gamle trær, og med ulike

tresorter i forskjellige alderstrinn appellerte og fascinerte slik at avkobling fra stress i hverdagslivet kunne skje.

«... og det øyeblikket du kom ned til den bekken så var det liksom å forsvinne inn i en annen verden da, det var litt sånn eventyraktig. Alt var irrgrønt og mosekledd. Og de enorme trærne, rett og slett. Og det som var så flott med å gå i den skogen med bekken var at det var liksom en slags sånn virkelighetsflukt rett og slett, når du kom inn der så kunne du drømme deg bort i forestillingen av at hele skogen var som det her og at du havna inn i et sånt skogsrom, på en måte.»

En åndelig sinnstemning ble utløst i gammelskogen. Stemningen hadde stor betydning for velværet, men det var vanskelig å finne ord for å beskrive dette uten litt motvillig å ta religiøse begreper i bruk:

«Det meste var jo, jeg kaller det gammel naturskog jeg da. Det var jo ordentlig skog. Du kom inn i en helt spesiell stemning da du gikk inni der. Du blir så andektig da du går inn i det, for meg så var dette en katedral! Jeg er ikke religiøs, det er ikke det, men noe av samme følelsen.»

Plantet granskog med jevnt plasserte og helt like trær var lite attraktivt og utløste negative følelser. Det deltakerne gjerne kalte granplantasje og granåker, var ganske uaktuelle som turområde. Til forskjell fra gammelskogen, tilbød den ikke avkobling og påfyll.

«den opprinnelige skogen kommer jo aldri tilbake, de kan jo ikke... om planting vokser opp, så kan de ikke kalle det... for meg er det ikke skog, det er plantasjer, ensartet, stusselig.»

Samtidig som alle deltakerne uttrykte størst fascinasjon over gammelskog, var det også nyanserte syn på ulike skogstrukturer. Det at Norge har mange ulike små og store skogeierne som behandler skogen sin svært ulikt ga muligheter for å oppleve mye forskjellig, og urskoglignende miljøer var ikke ensidig positivt for opplevelsen hos alle. Samtidig var det gjennomgående en tydelig oppfatning av at slik skog er viktig for det biologiske mangfoldet.

«Hvis det ikke er snakk om urskog eller ikke drevet skog i det hele tatt for da ligger det jo, kan jo ting ligge på kryss og tvers. Den skogen liker jeg ikke, den synes jeg ser forfallen ut. Men vi må ha den og.»

Deltakerne hadde kunnskap om at artsmangfoldet blir større jo eldre skogen er. En visshet om at naturen fikk gå sin gang, og at skogen var i stand til å tilby et livsgrunnlag for andre skapninger, ble trukket frem som en av årsakene til at gammelskogen ga dem velvære.

«Fordi at grunnen til at jeg liker meg ute i naturen er jo ikke bare for at det er trær der. Men alt som lever på trærne, alt som er... alle fuglene, alle insektene, alle soppene og alt laven.»

5.1.3 Skogen utvikler tilhørighet og stedsidentitet

Skogopplevelser gjennom livet knyttet deltakerne til steder- og til gammelskog generelt, uavhengig av geografi. Flere fortellinger fra barndommen kom spontant under intervjuene, eksempelvis minner fra fisketurer med bror og pappa, skogsturer på smale stier i nærskogen med bestemor, fantasifulle ekspedisjoner i et skoglandskap så avsidesliggende at det kanskje fantes dinosaurer der, samt deltakelse i fars skogsarbeid i de første tiårene etter krigen. Det var i skogen at mye av leken hadde foregått og det var tydelig at barndomsopplevelser knyttet deltakerne til skogen, og at aktivitetene der hadde formet deres identitet og skapt en følelse av tilhørighet til steder og til naturmiljøer som sådan. En deltaker omtalte betydningen av barndomsopplevelser i skogen slik:

«Og da kom jeg til en sånn... akkurat som et lite dalsøkk hvor det tydeligvis ikke hadde vært hogst på veldig lang tid. Hvor du hadde den skogen som bar preg av å være litt gammel da. Og det var som å komme i en helt ny verden for meg! Og automatisk så begynte tankene mine å spinne: Kan det finnes dinosaurer her, er det her et bortgjemt sted som ingen vet om? Og som liksom alle har ignorert, og her har livet fått lov å utvikle seg i årevis uten at det har blitt prega av mennesker. Så den fascinasjonen har egentlig aldri forlatt meg...»

Tilhørigheten til skogsområder var en livslang kobling til noe trygt og bestandig. Det hadde betydning for livskvaliteten at skogsområdene kunne gjenfinnes og gjenoppleves. En deltaker hadde i voksen alder bekymret seg for at salget av barndomshjemmet ville medføre et tap av gleden i å gjenoppleve minner, men oppdaget siden at det ikke var huset, men området som betydde noe:

«Og de skogene er jo der, mange av de områdene er heldigvis blitt reservater. Så de er der fortsatt. Jeg trenger liksom ikke bekymre meg for at det barndomshjemmet er solgt til noen jeg ikke kjenner. Fordi at viktigere er de områdene som jeg da kan besøke.»

5.1.4 Skogen gjør oss mange tjenester

Tømmerressurser ble ansett som en del av løsningen på kriser som truer helsen til menneskene og planeten, forutsatt at man gikk over til hogstmetoder som ikke ytterligere ødelegger økosystemene. En deltaker skilte seg ut, ved å legge spesiell vekt på at tre som råvare kunne erstatte fossil energi. Også plastkrisen i havet ble nevnt, og i den forbindelse et behov for mer forskning på raskt nedbrytbare materialer:

«jeg er helt overbevist om at produkter fra skogen kommer til å være viktige i framtida! For vi må kutte ut det oljebaserte, og ... veldig mye av det som blir lagd av olje, kan vi også lage med skog.»

En deltaker la på sin side vekt på skogsjordas evne til å binde karbon:

«For trærne står og fanger karbon i det uendelige, og lagrer det i nedi skogsjorda. Så selve karbonet ligger jo nedi bakken! Nitti prosent, snakker forskerne om, ligger i skogsjorda.»

Jo eldre skog, jo mer robust og variert var vår tilgang på økoystemtjenester ifølge deltakerne. Stabilt mikroklima og rent vann ble trukket frem som fordeler vi drar nytte av fra skogen. Høsting av mat, i form av bær, sopp og vilt ble også omtalt i forbindelse med matsikkerhet. Skogens mangfold av arter ble nevnt som en potent arena for medisinske fremskritt av stor betydning.

«Og sjeldne arter kan også ha en kjempstor økonomisk verdi som mange glemmer. For eksempel denne soppen som ble funnet på Hardangervidda som ble helt avgjørende for å foreta organtransplantasjon uten å utløse autoimmunrespons. Et enzym som ble verdt mange milliarder kroner. Så man må jo bare regne med at det finnes veldig mange arter og stoffer som har en verdi som man bare ikke har oppdaget ennå. Og det er jo en veldig håndfast verdi som har mye å si for livskvalitet, men også verdiskapning. Og det viser bare hvor viktig... verdifull helse er da, når et lite enzym blir verdt mange milliarder.»

Gammelskogarealer med unike kvaliteter ble omtalt som en form for gode, som blant andre barn bør ha lett tilgang på. Et slikt areal å leke på appellerte til kreativitet og fantasi på en enestående måte, og ble blant annet brukt i forbindelse med organisert teateraktivitet:

«at barna hadde både tilgang til den leken og den magien som er i leken, men da gjerne også i omgivelser som innbyr til lek og til den magien. Og ingenting gjør jo det mer enn store trær og disse rommene som gjør at... da blir jo hele landskapet en scene.»

5.2 Opplevelser med flatehogst

Her presenteres empiri om hvordan deltakerne hadde opplevd flatehogsten.

5.2.1 Å miste skogen man er glad i

Enkelte deltakerne ga uttrykk for at det var både godt og vondt å snakke om følelsene rundt flatehogst. Noen gjorde det sjelden eller aldri, fordi de ikke forventet å bli forstått. Det var en uskreven regel om man ikke måtte blande følelser inn i diskusjoner om naturvitenskap og naturbruk hvis man forventet å bli tatt på alvor. Det ble også lagt lokk på reaksjonene for å beskytte seg selv mot å la sorgen ta overhånd.

«Det er...veldig rart å snakke om det høyt, jeg snakker jo aldri om det høyt.»

Beskrivelsene av hvordan det var å oppdage at skogen «deres» var flatehogget, avdekket både følelsesmessige og fysiske reaksjoner. Noe kjent og nært og trygt var tapt. Flere av deltakerne var på gråten da de snakket om episodene der det hadde gått opp for dem at skogen var borte, slik det også var da flatehogsten av den kjente skogen ble oppdaget på en tilfeldig tur.

«Da gråt jeg da jeg kom hjem.»

At det skjedde uventet og brått spilte også en rolle for opplevelsen.

«Først var det en type sjokk, for du hadde ikke regnet med det. Og det kan på en måte sammenlignes med et hus du bor i, hvor du på en måte... huset blir borte, har brent ned.»

Det kom konkrete utsagn om at tap av de nære gammelskogene hadde gått ut over helsen. Det var ikke lenger mulig å benytte seg av den beste metoden for å lade batteriene og sette seg i stand til å håndtere hverdagslivet igjen.

«Da har de tatt vekk en del av mine selvmedisineringsmuligheter, på en måte. For du kan jo si at jeg selvmedisinerte meg ved å være i de skogene.»

Stadig hogst innenfor syns- eller hørevidde påvirket konsentrasjonsevnen og arbeidskapasiteten. Hjemmekontor under pandemien var utfordrende på grunn av dette, og enkelte hadde vurdert å flytte for å få det bedre i hverdagen.

«For det er nå engang dette som er min nærnatur, da. Men jeg er i tvil altså! Om jeg kan bo her! Og det er... jeg synes det er trist da!»

Sorgfølelsen vedvarte utover perioden under og like etter oppdagelsen av hogsten. Å være hjelpeløs tilskuer til at noe man var glad i var blitt ødelagt med overlegg, medførte en mer melankolsk livsinnstilling. Både deltakere som så hogst og hogstfelt hjemmefra og deltakere som bodde litt lenger unna, fortalte at hogsten i perioder preget den daglige tankevirksomheten, og at det tæret på kreftene. Enkelte hadde ikke mulighet til å oppsøke alternative skogsområder, og i praksis ikke tilgang på gammelskog lenger.

«Det sitter jo som stemplet. Jeg vet ikke hvordan jeg skal uttrykke det, det er jo bare det at i perioder så er det så slitsomt å se det. Og samtidig komme på hvordan det var. Det kan jo høres gubbete ut, man kan si at ingenting er som det var og blir som det var, men hvorfor skal de ødelegges så brutalt? Det er det jeg ikke begriper. At det ikke går an å ta hensyn til noe.»

Hogstflater og kulturskog ga assosiasjoner til krig og en opplevelse av utrygghet. En deltaker fortalte at den tykke, lune veggen av løvtrær i et skogsrom vedkommende hadde brukt til friluftssoverom, var blitt hogget. Det hadde medført at et granplantefelt litt bortenfor ble synlig fra hele overnattingsstedet. De oppstilte og uniforme trærne gjorde at overnattingsstedet gikk fra å være et beskyttende rom til å oppleves truende og utrygg:

«Så står de som en sånn rekke med soldater! Det er litt sånn følelsen jeg får, at de er liksom... de presser seg på! Det er ikke ro her lenger, da!»

En hadde begynt å oppholde seg over tregrensa i ferier, for helt sikkert å unngå hogstfelt og dermed få koble ut. I nærmiljøet åpenbarte hogstfelt, skogsbilveier og dype spor etter hogstmaskiner seg hvor enn de gikk, tilgangen på restitusjonsområder var redusert.

«Skogene er på en måte ødelagt. Jeg må gå mye lenger for å komme inn i noe som er fint. Og nesten alt som var fint her er ødelagt.»

Deltakerne hadde senket kravene etterhvert som flatehogsten preget stadig større områder i nærmiljøet, og klarte å finne den gode opplevelsen selv med små stykker av tilsynelatende hogstfri natur. Deltakeren som fortalte at et slikt avgrenset men lindrende punkt i skogen etterhvert også ble preget av flatehogst, var fortvilet i stemmen da dette ble beskrevet:

«Jeg fant et punkt da, som jeg kunne være på. Der kunne jeg se utover, også så jeg ikke en eneste hogstflate! Hvis jeg så den veien! Så der fikk jeg ro! Men nå har de jo hogd så nå er det på rabb. Eller, akkurat den plassen som jeg kunne eller kan sitte på, er der. Men alt rundt er jo begynt å forvitne, ikke sant.»

Lyd- og lysforurensning ble nevnt som en annen konsekvens som reduserte livskvaliteten:

«Om kvelden ser vi ikke nattehimmelen så godt heller lenger. For de har satt opp gatelys litt lenger bortpå her og hogd all skogen imellom, så nå kommer på en måte det lyset over til oss. Så også nattehimmelen om kvelden er litt ødelagt.»

Barndomsminner ble særlig vektlagt i beskrivelsene av hogstopplevelser. En fortelling gikk ut på at vedkommende som barn gikk tur sammen med bror og far til et kjært skogsområde der de ofte gikk for å fiske og overnatte. Da de kom frem var skogen flatehogget og fjellet sprengt bort for forberede veibygging. Det gjorde kraftig inntrykk i hodet, mintes deltakeren. De fine opplevelsene kunne ikke lenger gjenoppleves nå som elementene var borte eller stokket fullstendig om på. Det verdifulle ved slike steder var ifølge vedkommende nettopp å ha muligheten til å gjenoppleve minner:

«Ting du har vært vant til å se, komme tilbake til, gjenoppleve, plutselig så var det borte. Man kjenner seg ikke igjen lenger, da.»

En annen husket sjokket og sorgen en dag i barndommen da vedkommende kom hjem fra skolen og oppdaget at den lille skogen i nabolaget, den beste lekeplassen deres, var borte:

«Det var på en måte en øy i jordbrukslandskapet. Da vi var små var det store, gamle trær og vi lekte inni der og lagde liksom mel av det som holdt på å råtne ned. Og plutselig når vi kom hjem fra skolen så var den borte! Da hadde han hogd den, da. Det var som om noen var død.»

5.2.2 Positive sider ved flatehogst

Også fordeler ved skogsdrift ble omtalt, eksempelvis at skogsbilveier kunne øke tilgjengeligheten i skog for visse grupper i befolkningen. Flatehogst kunne bidra til trivsel og nye perspektiver når nye utsiktspunkter ble tilgjengelig:

«I nærslogen min så er det satt opp en bål plass, etter at det ble hogd, for det man ser... det åpna seg utsikt ned mot sjøen. Der det var ganske tett før så åpner ting seg og man ser ting helt annerledes. Så det kan også av noen ses på som positivt. Ikke nødvendigvis bare negativt, sånn opplevelsesmessig også. Kanskje. For noen.»

Selv om oppfatningen av hogst i umiddelbar nærhet til boligen i all hovedsak var negativ, klarte man å se positive sider av saken:

«Plaster på såret er jo at vi har mer sol om kvelden. Så... det er en mager trøst.»

En deltaker var mest kritisk til flatehogst når formålet var nedbygging. For arealer som skulle beplantes med ny skog, anså vedkommende flatehogst som en ny mulighet. Samtidig uttrykte deltakeren at flatehogst var en metode man kan vurdere å erstatte med mer skånsomme metoder. Her reflekterer vedkommende over flatehogst av gammelskog i nærmiljøet:

«Jeg har et forholdsvis avslappa forhold til det egentlig. Det var egentlig et av de stedene jeg likte best å gå! Der det var mye gamle trær og det var flott skogbunn og... Men jeg vet jo at det er ingenting som varer evig, så jeg visste jo at den kom til å bli borte en dag. Så da har jeg så mange andre flotte steder som jeg vet kan overta og som har overtatt. Også gjelder det å finne nye steder. Det er ingenting her i livet som er evig, alt er under forandring og spesielt i naturen. Men det er jo veldig få ting som gjør så store forandringer som det skogregimet vi har nå med flatehogst. Ingen tvil om det. Det er masse forbedringspotensialer tenker jeg da.»

5.2.3 Sorg på vegne av naturen

En bekymring på naturens vegner preget intervjuene.

«Klokka er fem på tolv når det gjelder naturen.»

Hogst i nærmiljøet representerte for deltakerne de alvorlige konsekvensene av naturinngrep på globalt nivå. Flatehogst var et eksempel på menneskenes framferd i naturen på generelt grunnlag, og en uro for livsgrunnlaget på jorden trådte frem.

«Det kjentes litt sånn i magen, på en måte. Og... en sånn tristhet over det tapet, men også over hva det representerer. Hvordan vi behandler natur. Da blir det så veldig billedlig foran deg, når du opplever at du mister noe du er glad i, et sted som har betydd mye for deg, også samtidig vet du jo, men ofte bare på et intellektuelt nivå, hvordan det går med natur over store deler av verden. Snakker om tap av regnskog, plast i havet... hvordan vi turer frem på denne planeten. Og tror at ressursene er ubegrenset og at natur bare er noe man kan forsyne seg av. Sånn opplever jeg at vi som samfunn turer fram, da.»

De var bekymret for at endringsblindhet i befolkningen forstyrret bevisstheten om naturen som gikk tapt. Endringsblindheten ble antatt å være en av årsakene til at folk flest ikke protesterer på at naturomgivelsene reduseres.

«Også er det det med endringsblindhet, det med baseline-shift. At det du er oppvokst med er det du tror er det ekte. Er du oppvokst med bare granplantasjer, så tenker du at det er det som er skog. Har du aldri sett en naturskog, så vet du ikke hva du går glipp av heller. Så vi skifter jo på en måte hva som er baseline, da»

Å oppdage forskjellen på kulturskog og gammelskog ble omtalt som et vendepunkt i turlivet:

«Når man først har opplevd hva ordentlig gammel, fin skog er, så går man aldri mer på tur i en kjedelig plantasjeskog.»

Samtlige deltakere uttrykte at vi skal leve av naturen, ingen var imot alle former for skogbruk. Eksempelvis ble det poengtert at trevirke skal erstatte oljeprodukter i fremtiden. Forutsetningen var at man høstet uten å misbruke, slik at økosystemene sto seg inn i fremtiden.

«Vi lever jo av naturen og vi skal bruke naturen på best mulig måte både innenfor jordbruket og skogbruket.»

En frustrasjon over det grønne skiftets rettferdiggjøring av store naturinngrep trådte frem. Samtlige oppfattet klimakrisen som reell, men de mente at politiske føringer bar preg av mangelfull helhetsforståelse. Å hogge gammelskog og erstatte dem med granplantasjer, med kun klimahensyn for øyet, ble ansett som feil strategi fordi kloden ikke kan reddes dersom man ødelegger for naturmangfoldet:

«Det virker som de er villig til å ofre natur da, for å få en type balanse i klima igjen. Uten at de ser at hvis de skal få balanse i klima så må de ta naturen med på laget. Så...du kan si at man har egentlig fjerna seg ganske mye da, fra det man egentlig kanskje trenger å fokusere på, det å ta vare på det felles livsgrunnlaget vi har.»

Fremstillinger av at intensivt skogbruk der gammelskog erstattes med kulturskog er et viktig klimatiltak, ble oppfattet som en delvis uredelig grønnvasking:

Og det er ikke...ny vitenskap da, viser at det er ikke riktig. For trærne står og fanger karbon i det uendelige og lagrer det nedi skogsjorda! Så selve karbonet ligger jo i bakken! Nitti prosent, snakker forskerne om, ligger i skogsjorda! Det er veldig vanskelig å trenge gjennom den...skogbruket har jo på en måte den historien om at det å hogge skog og plante nye trær, det er det beste du kan gjøre for klimaet.

Utnyttelse av natur ble assosiert med vestens kolonihistorie, med henblikk på at kynisk utnyttelse av liv skaffet enkelte stor rikdom på andres bekostning. Naturinngrep ble også assosiert med krigsherjinger der noen hadde makt og kunne overkjøre:

«Jeg føler meg som en observatør, om jeg ikke skal kalle meg en krigskorrespondent, det er ikke sikkert det er så dumt ord det heller. Det er jo en rasering, om det er skau eller vindmøller eller oppdrettsanlegg og hav og alt som er, så er det jo pengemakta som rår...»

Det var en opplevelse av mangel på respekt for medskapninger, og skogbrukets framferd var bare en liten del av et større bilde:

«Respekt. Det er mangel på det. Ikke bare innenfor skogbruk, men generelt hele... liksom hele samfunnet.»

5.3 Ønske om å påvirke

Innbyggerne var villig til å engasjere seg for å redde skogen på ulike vis, og de forsøkte å finne måter å påvirke for å hindre flatehogst. Engasjementet var drevet av kjærlighet, et ønske om å beskytte en venn, og en oppfatning av en moralsk plikt til å ta på seg en advokatrolle for de som ikke har en stemme. De beskrev et stadig tilbakevendende håp om å enten forandre systemet, eller om å redde konkrete gammelskogområder. Nederlag kunne gi perioder med motløshet.

5.3.1 Forsøk på å påvirke

Flere hadde blitt politisk engasjert på grunn av følelsene for gammelskogen, og hadde kjempet politiske kamper for å redde skogsområder fra nedbygging. Man forsøkte også å forandre lokalpolitikken i en retning som kunne gi innbyggerne muligheter for å medvirke i prosesser som endrer deres nærmiljø:

«En av de tingene er for eksempel meldeplikt, etter skogbruksloven. Det betyr at man kan pålegge skogeier å melde seg om hogster. Opp til et par uker før. Da vil man jo ha en viss intervensjonsmulighet.»

Enkelte hadde tatt veivalg innen utdanning og yrker med bakgrunn i et ønske om å kunne gjøre noe for skogsnaturen. De hadde forsøkt å sette seg selv i stand til å gjøre en forskjell. Flere var også betalende medlemmer av naturvernorganisasjoner for slik å delta i kampen for skogen. En deltaker beskrev et barndomsminne om brutal endring av naturen rundt et fiskevann i et skogsområde som vedkommende følte seg knyttet til. Skogen ble flatehogget og fjell ble sprengt til fordel for en skogsbilvei. Den skjellsettende opplevelsen hadde ikke først og fremst utløst sinne, men heller gjort vedkommende bevisst på en kjærlighet til naturen og en trang til å beskytte den ved å påvirke systemet. Både yrkesvalg og frivillig naturvernengasjement hadde opphav i denne kjærligheten.

«Det var veldig sterkt personlig engasjement som var drevet av...ikke drevet av prinsipiell forbannelse eller irritasjon eller sinne, men mer av kjærlighet, da. Men selvfølgelig også noe av de førstnevnte ting i det. Men tror det var mer at det var et ønske om å ta vare på noe du er glad i.»

Også spontane forsøk på direkte påvirkning av pågående hogst, i form av formell klage eller muntlige henvendelser om konkrete verdier som var i ferd med å gå tapt:

«Da ringte jeg til skogselskapet og sa at de måtte stoppe, det var jo det var jo funnet en sjelden art der inne og!»

Det ble påpekt at følelser ble underkommunisert i kampen for naturen, og at de ulike grupperingene innen naturvern ville kommet lenger ved i større grad å begynne å vektlegge følelsene rundt naturtap:

«Jeg ser at i slike fora... For meg blir det så forbaska teoretisk! Det hjelper ingen å sitte og slå i hjel den andre med kunnskapen og eksamenspapirene sine.»

Samtaler med grunneier var en annen kanal for påvirkning. En følelse av samhørighet med og omtanke for grunneier ble tydelig. Skogeierne hadde ifølge deltakerne relativt liten økonomisk gevinst av flatehogst, fordi det meste gikk til andelslag, entreprenør og skatt. Andelslagene ville hogge flest mulig eiendommer når de først var i et område, og tok kontakt med nærliggende grunneiere og fortalte dem at skogen burde hogges. Oppfatningen blant deltakerne var at grunneiere kunne oppleve et hogstpress fra skognæringen.

«Det er derfor jeg tenker, de kreftene... du er medlem i et andelslag som skogeier, også ringer de deg og sier: Nå er det på tide at du hogger. Andelslaget har på en måte sine fagfolk da, som sier det er på tide du hogger nå. Da skal du være ganske tøff som skogeier for å stå imot det presset.»

Det ble lagt for dagen en avmakt i forbindelse med kulturelle føringer som deltakerne mente påvirket skogeierne til å ta valg som ikke var til det beste verken for dem selv eller skogen de eide. Holdninger i bygdesamfunn gikk ifølge deltakerne ut på at

kulturskog er «ryddig skog» mens gammelskog er «roteskog». Hogstpress både fra bygda og andelslag preget grunneiernes valg sterkt, mente deltakerne. I dette lå et håp om muligheter for å styrke aksepten av følelser for gammelskogen som sannsynligvis var undertrykt hos enkelte grunneiere. En deltaker hadde god tone med eieren av gammelskog som ble hogget i vedkommendes nærmiljø, og gjorde forsøk på å komme med små drypp for å påvirke underveis:

«Sånn som han ene jeg snakka med, han sa jo at mye av årsaken til at han driver, og at han hogde nå, er at det forventes at han skal hogge. Selv om han også var enig i at en del av den hogsten rundt i området der kanskje ikke burde vært gjort. Det sa han til meg sjøl, at det er veldig mange gamle trær som nok hadde hatt best av å bli verna da.»

5.3.2 Opplevde reelle påvirkningsmuligheter

Det var en ambivalens hos deltakerne når det gjaldt hvorvidt de opplevde at det var mulig å påvirke behandlingen av skogene. Håpet, engasjementet og innsatsen var der. Likevel var intervjuene gjennomsyret av en motløshet ved tanken på å endre et stort og inngrodd system:

«Nei, men det der... Nei, man blir bare litt lei. Og samtidig maktesløs.»

Ikke alle møter med grunneiere var gemyttlige, og deltakere hadde opplevd å bli kraftig utskjelt da de hadde uttrykt motstand mot flatehogst av gammelskog offentlig i bygda. Bindinger mellom egne venner og ansatte innen skognæringen gjorde det ekstra komplisert å si fra, også om hogst som gikk ut over store naturverdier. Ubehagelige opplevelser med sambygdinger hadde i etterkant medført at man la bånd på seg om man oppdaget ulovlig hogst:

«Og det gjør jo at... de bygdekraftene som blir sinna hvis jeg sier fra... Hvis de gjør at jeg ikke sier fra- det er jo veldig udemokratisk egentlig!»

Skildringer av en overraskende mangel på systemer for involvering gikk igjen:

«Det er det som har vært litt sånn...det er det som har vært sjokkerende hver gang, at det har skjedd når man har drevet med noe annet. Man har ikke fått vite om det, har ikke fått uttale seg, det er ingen form for involvering. Ingen meldeplikt, ingenting sånt. Selv det siste stedet som jeg omtalte, som var i kommunal eie, så var det ingen i kommunen heller som hadde noen form for involvering på det.»

Skogeiere ble ansett som ofre for uthenging på grunn av at systemet tvinger gjennom upopulær flatehogst i nærmiljøer. Skogeiere var blitt utskjelt i leserinnlegg i lokalavisen, noe som ble ansett som urettferdig:

«Og mange skogeiere er jo engstelige for den diskusjonen. Og at det er turgåere som sier at nå har du ødelagt skogen «min» og skriver i lokalavisa om miljøkriminalitet og sånne ting»

Lokalpolitikken var en aktuell arena for medvirkning, eksempelvis kunne kommunene velge å innføre meldeplikt for hogst for å holde oppsyn, men alle forsøk på å nå fram med forslag hadde vært forgjeves. Erfaringen var at politikere hadde lite kunnskap og bevissthet om skognæringens konsekvenser for skogøkosystemene. Den politiske delen av systemet var altså en sentral arena for endringsarbeid, samtidig som det fremsto urokkelig:

«Nei det tror jeg er et ganske tungt system å bevege på. Innenfor landbruket så har vi en landbrukspolitikk. Innenfor skogbruket så har vi en skogpolitikk som er over hundre år gammel.»

Opplevelsen av en segmentert virkelighetsoppfatning av skogen kom frem. Å gjøre noe med dette fenomenet ble oppfattet som en viktig del av det å finne gode løsninger for skogen som økosystem og som ressursleverandør. Begge sidene av saken måtte være villig til å gå i dialog for å forsøke å samene seg:

«Og det er veldig viktig at det går an å diskutere og samtale om det da, ikke bare om skogspørsmålene men om naturspørsmålene generelt da. På en ordentlig måte. For det slites det jo med, enkelte steder kanskje.»

En tiltro til det demokratiske valgsystemet motiverte deltakere til å fortsette å engasjere seg. Demokratiske valg åpnet for at sammensetningen av stortinget endret seg i naturens favør. En deltaker hadde store forventninger til at stortingsvalget i 2021 og lokalvalget i 2023 skulle avdekke økende bevissthet i befolkningen om viktigheten av å ivareta natur:

«Så mye av grunnen til at jeg ikke føler meg maktesløs er jo fordi at jeg ser frem til stortingsvalget nå i høst.»

Forsøk på å kontakte kommunen som tilsynsmyndighet for å stille spørsmål ved lovligheten av flatehogst endte med en opplevelse av at ingen brydde seg. Kommunen svarte høflig på henvendelser, men gjorde ikke undersøkelser av sakene.

«De har alltid en eller annen unnskyldning. Og det er sånn jeg også forstår den lovgivningen... den er så rund at.. ja, ideelt sett så skal vi ha kantsone, men så er det mange unntak som gjør at det ikke trenger å prioriteres da.»

En deltaker brukte minnene om forfedrenes arbeidsmåter i skogen som et sammenligningsgrunnlag for å understreke oppfatningen av at dagens skogbruksmetoder med volumkrav faktisk ikke tillater noen å påvirke verken personlig eller politisk:

«Å prøve å få snudd på det der... Man kunne prøvd å komme over på lettere maskiner, hvertfall på visse marktyper, men jeg tror ikke du får gehør for det i det hele tatt, da går det utover effektiviteten og de får jo ikke justert prisen etter det sånn at de kan leve av det.»

Private nettverk i politikk og næringsliv ble også ansett som et hinder for påvirkning:

«Hvordan skal man få påvirket det der da? Det nytter ikke å få hakka hull på det egget der. De sitter og passer på hverandre, alle de som skal tjene pengene. Ja egentlig så syns jeg det blir litt... En er liten og maktesløs.»

De følte at de bidro til endring ved å påvirke på sine respektive måter, men det var tungt og lysten til å gi opp meldte seg ofte. Både naturtapet i seg selv, lokalt og globalt, og

motstanden i systemet, tæret på kreftene. Fortellinger om at folk var blitt syke etter forgjeves å ha kjempet langvarige kamper for verdifull gammelskog illustrerte både kampvilje og avmakt:

«Jamen jeg tenker litt sånn... Jeg har ikke sagt det høyt enda, men det er litt som å stå i krigen da! Hver dag.»

En av tingene som skapte problemer var ifølge deltakerne at næringen tok miljøargumenter ut av sammenheng og brukte dem til å forsvare intensiv skogsdrift. Klimaargumentet ble misbrukt når skognæringen overbeviste politikere om at intensiv skogsdrift gir økt karbonbinding. Å kjempe mot dette opplevdes som å skyggebokse, det var umulig å nå frem med fakta:

«Den hogstkulturen er basert på feil grunnlag. Vi hogger på en måte med klimaflagget til topps, også er det ikke basert på vitenskap. Det er ikke miljøvennlig, verken for artene eller klima! [...] De hogger med grønt sertifikat og setter miljøstempel på tømmeret, men de har jo... Det beste for klima ville jo være å la skogen stå og la trærne fange karbon. Og for artene, at trærne kan være der og artene få overleve!»

Deltakerne mente at politikere og andre beslutningstakere må få et større kunnskapsgrunnlag om skogøkosystemer, karbonbinding og driftsmetoder enn de har idag. Det paradoksale ved dagens skognæring var at den ødela for seg selv ved å fortsette med monokulturer og intensiv flatehogst, særlig i møte med stadig mer prekære klimaendringener. En fortelling om barkebillebestanders dynamikk beskrev paradokset:

«De granplantasjene er heller ikke så bestandige i et klima som endrer seg. Alle trærne blir gamle samtidig. Da blir de sårbare på akkurat samme måten samtidig. Så hvis det da kommer inn barkebiller så kan de ta alle trærne på en gang. I en blandingsskog vil du aldri få et barkebilleutbrudd fordi alle trærne ikke er like gamle samtidig. I tillegg har man døde trær som rovinsektene til barkebillene lever i. Rovinsektene forsvinner jo når man lager granplantasjer.»

Å spre kunnskap blant skogeiere om alternativer til flatehogst og intensiv drift, var ifølge deltakerne et innsatsområde med potensiale. Et aktuelt tema var kompensasjonsordningen Frivillig vern, der skogeier tilbyr seg å la skog med visse naturverdier stå mot en erstatningssum. Det er skognæringen selv som skal informere skogeier om ordningen. Det ble uttrykt en avmakt, også på vegne av skogeier, i forbindelse med at informasjonen om ordningen ofte ikke nådde frem til grunneiere med verdifull skog.

«Han angret seg bittert da, for det var den fineste turskogen han hadde. Og det verste var at det grensa inn til et naturreservat. Også spurte jeg da, for jeg visste at det var blitt hogd: «Har du vurdert å tilby området til vern?» «Ja altså, det vurderte eller det visste jeg ikke om. Jeg ble ikke fortalt at det var noe som het det. Men hadde jeg visst det så skulle jeg gjort det for da hadde jeg tjent mye, mye mer penger. Og fått beholdt den turskogen, da.»

Det var en felles forståelse for flerbruksinteressene i skog, og samtidig som motløsheten gjennomsyret intervjuene var det stadige glimt av håp og muligheter. En samening av ulike virkelighetsoppfatninger om skogens tilstand og klimasannheter måtte være mulig, slik at drift kunne foregå samtidig som folk og biologisk mangfold ble bedre ivaretatt. En statlig støtte til den mer skånsomme hogstformen plukkhogst ble nevnt som en realistisk og hjelpsom del av løsningen, sammen med kommunal meldeplikt for hogst. Et samarbeid der helsedepartementet involveres i utformingen av skogpolitikk ble nevnt som en annen del av løsningen for skogen.

«Man skal lage tømmer, men vi skal også kunne få gode opplevelser for folk som bruker skogen. Vi skal bruke skogen til jakt og fiske, og vi skal bruke skogen til sanking av bær og sopp og vi må ta vare på det biologiske mangfoldet. Alle disse fire-fem tingene må samenes i et system som forhåpentligvis alle, eller flest mulig, kan forenes om. Og det er jo ikke lett. Men sånn ser jeg det.»

6 Diskusjon

I dette kapitlet drøftes funnene i lys av tidligere forskning, teori og annen litteratur som illustrerer sammenhenger mellom skogsnatur og helse.

6.1 Hva betyr skog for livskvalitet?

Her besvares forskningsspørsmålet *Hva betyr skog for livskvalitet?*

6.1.1 Skogens ro

Funnene i denne studien er i tråd med forskning som viser positive sammenhenger mellom velvære og opphold i grøntområder generelt (Bratman et al., 2019; Pritchard et al., 2019), og i skog spesielt (Doimo et al., 2020; Grilli & Sacchelli, 2020). Forskningen til Ward Thompson et al. (2012) forklarte den stressdempende effekten av naturkontakt med redusert produksjon av stresshormonet kortisol. Deltakernes beskrivelser av at turtallet senket seg i gammelskogen og at man ble rolig, samsvarer med denne forklaringen. Stillehet ble verdsatt, i tråd med funnene til Simkin et al. (2020) som antydte at deltakerne ikke klarte å roe seg ned i skog som var preget av lyd fra trafikk.

Opplevelsen av å komme bort fra stress og føle seg bedre, er også i tråd med Kaplan og Kaplans (1989) Attention restoration theory. Teorien forklarer at naturkontakt på individuelle vilkår fascinerer, noe som restituerer den styrte oppmerksomheten som brukes under konsentrert arbeid. Også innen kunsten finner vi paralleller til deltakernes fortellinger om skogens betydning for livskvalitet. Skildringer av at naturen demper uro, og eventyrillustrasjoner inspirert av formene i fortidens gammelskog, forteller noe om en flere hundre år gammel erfaring med at natur fascinerer og restituerer. Skogsnaturen kan fremme en mental rekreasjonsprosess, noe som satte deltakerne i denne studien i stand til å ta fatt på konsentrasjonskrevende arbeidsoppgaver igjen. I salutogeneseteorien er blant annet tilgang på motstandsressurser en faktor som ligger til grunn for at individet skal kunne håndtere spenning positivt, og oppnå en bevegelse mot helseenden av helsekontinuumet. (Antonovsky, 1979, s. 96-97). I lys av det kan gammelskogen i denne undersøkelsen forstås som en motstandsressurs i miljøet, som bidro til helsefremmende prosesser slik at den opplevde helsen beveget seg mot den positive polen på helsekontinuumet.

6.1.2 Skogens kvaliteter har betydning for opplevelsen

Deltakerne vektla betydningen av skogens utseende og innhold. Store, gamle trær og artsrikdom spilte positivt inn på opplevelsen. Både vurderinger som gikk på at skogen ble bedre jo eldre den er, og vurderinger av at urskog var i overkant rotete, kom frem. Tidligere forskning viser også sammenhenger mellom kvaliteter ved skogen og oppnåelse av velvære (Gundersen & Frivold, 2008; Simkin et al., 2020; Stoltz et al., 2016; Tomao et al., 2018). Funnene mine samsvarer delvis med undersøkelsen til Gundersen og Frivold, som fant at eldre trær og en blanding av løv- og bartrær ble foretrukket foran monokulturer og hogstfelt. I studien til Stoltz et al. (2016) fant man at trehøyde, -alder og -tetthet var avgjørende for oppnåelse av rekreasjon. Gammelskogen ga størst grad av mental restitusjon i studien til Simkin et al. (2020). Tomao et al. (2018) fant derimot at størrelsen på trærne ikke hadde betydning for trivselen, og at tett underskog var negativt for opplevelsen. I lys av det kan omtale av urskog som rotete med ting på kryss og tvers i min undersøkelse, tyde på at en viss grad av fremkommelighet er viktig for enkeltes opplevelse av velvære i skogen.

At skogens kvaliteter har betydning for velvære kan også forklares i lys av Attention restoration theory som legger *fascinasjon* til grunn for rekreasjonsopplevelsen i natur (Kaplan, 1995). Deltakernes glede over store trær og en persepsjon av at der er et mangfold av skapninger man ikke nødvendigvis ser med det blotte øyet, kan tolkes dithen at disse fenomenene fanger en spontan interesse slik Kaplan og Kaplan (1989, s. 192) også beskriver at vissheten om at man deler miljøet med andre livsformer kan utløse fascinasjon. Eksempelvis kan fortellingen om styrket well-being ved det å sitte stille i skogen og bare følge med på fuglene som holder på med sine livsprosjekter, tyde på det. Hågvar (2011b, s. 243) og Ellefsen (2022, s. 67) påpeker i samsvar med teorien om fascinasjon, at naturelementer som eldgamle trær kan igangsette en fornemmelse av kontakt med fortiden, noe hinsides denne verden og noe større enn oss selv.

At *skogsrommet* der synsfeltet ble skånet for menneskelige installasjoner og inngrep var så viktig for rekreasjonsprosessen, er i tråd med den delen av Attention restoration theory som forklarer lindring av mental tretthet med at man i naturen *kommer bort fra press og mas* (Kaplan, 1995). Menneskelige inngrep kan være påminnere som fører

tankene tilbake til samfunnets krav til deg som borger, arbeidstaker, familiemedlem. For borgere med omtanke for naturen kan avbrudd i skogsmiljøet være ubehagelige påminnere om at naturen er truet av nettopp menneskeskapt arealendringer. Da blir også opplevelsen av å komme bort fra press og mas avbrutt, dermed trues rekreasjonsprosessen. Et skogsrom ga, ifølge funnene i denne studien, visuell beskyttelse mot installasjoner som deltakerne riktignok visste fantes i omgivelsene utenfor skogsrommet. Illusjonen som skogsrommet sørget for, var tilstrekkelig til at den salutogene rekreasjonsprosessen fungerte. Å sørge for konstruksjon av skogsrom som fullstendig dekker for menneskeskapt infrastruktur, kan være en helsefremmende måte å drive skogsdrift på.

Studien tyder på at deltakerne hadde utfordringer med å finne ord som beskriver kvalitetene de satte pris på ved et naturområde. Religiøse begreper ble tatt i bruk for å forsøke å formidle en storhet. Dette stemmer overens med arbeidet til Hågvar (2016), der han påpeker at begrepsapparatet for opplevelsesverdier er for dårlig utviklet, og at mange mer eller mindre ufrivillig må ty til begreper man ellers forbinder med religiøsitet. Også Ellefsen (2022, s. 67-69) skriver at han oppfatter utfordringer med å sette ord på følelsene som oppstår i naturen, men at storheten i naturbeskrivelser ligger i erkjennelsen av en sammenheng med noe utenfor oss selv. Ut fra denne studien kan tilknytning og kjærlighet være relevante begreper å legge til grunn i utviklingen av et språk som beskriver følelser for natur.

Funnene tydet på at monotone granplantefelt ga begrenset rom for rekreasjon. Det underbygger et poeng Ellefsen (2022, s. 36) har i sin tilnærming, nemlig at kultiverte skoger ikke gir grobunn for eventyrlige forestillinger, ingen fluktmuligheter for tanken, ingen rom for fantasien. Dette samsvarer også med folkeeventyrene og kunsten der det er variasjonen i trærnes alderstrinn, dødsfaser og sorter som gir liv til inspirasjon og fantasi, og med det en salutogen avkobling for sinnet. På den andre siden var skogene i studien til Simkin et al. (2020) alle grantredominert, og alle- inkludert ung kulturskog-fremmet mental restitusjon. Dog var gammelskogen den skogstypen som ga størst effekt (Simkin et al., 2020). Kanskje har den bevisstheten som deltakerne i min studie hadde om at naturverdiene øker jo eldre og mer variert skogen er, betydning for deres negative opplevelser av monoton kulturskog. Bevissthet om naturverdier i skog i utvalget til Simkin et al. er ikke beskrevet.

6.1.3 Skogen utvikler tilhørighet og stedsidentitet

Funnene i denne undersøkelsen er i tråd med Fugelli og Ingstads (2009, s. 282) forskningsstudie *Helse på norsk*, som viste at tilhørighet til naturmiljøet kan kobles til identitetsutvikling, noe som igjen har betydning for livskvaliteten. Trivsel i gammelskogen kan i lys av dette for deltakerne ha hatt sammenheng med identitetsbyggende opplevelser i ulike faser av livet. En tilknytning som ikke bare gjaldt konkrete skogsområder, men til gammelskog generelt. Velværet strakk seg utover konkrete opphold i skogmiljøer, og inkluderte minner og en visshet om at minnene fortsatt kunne gjenoppleves i skogen- dersom den var sikret mot flatehogst og andre inngrep.

Teorier om stedsidentitet understøtter at landskapet har betydning for utvikling av identitet (Basso, 1996, s. 83). Naturmiljøer omtales som en *trygg havn* når livet og verden ellers byr på uro og utfordringer som synes uhåndterlige (Bjørlykhaug & Vetlesen, 2020a; Hågvar, 2016). I lys av det kan gjenkjenneligheten i gammelskog opprettholde den helsefremmende opplevelsen av tilhørighet, med påfølgende trøst og ro. Dette er i tråd med teori som demonstrerer at opprettholdelse av stedsidentifiserende elementer for å gi befolkningen tilgang på et gjenkjennelig og stabilt miljø, kan styrke lokalsamfunn som helsefremmende arena (Sletteland & Donovan, 2012, s. 179,180)

6.1.4 Skogen gjør oss mange tjenester

Ut fra denne studien kan man si at gammelskogen blant annet oppfattes som en tjenesteleverandør, som er med på å sikre tryggheten vår i forhold til trivsel, mattilgang, levelige klimaforhold og omgivelser, samt medisiner. Oppfatningene blant deltakerne harmonerer med forskning som viser at befolkningens helse og livskvalitet avhenger av velfungerende økosystemer (IPBES, 2019). For å opprettholde tilfredsstillende livsmiljøer på kloden, peker forskerne nettopp på tiltak sin karbonbinding og redusert forbruk av fossil energi, i tillegg til sikring av et rikt naturmangfold med tanke på matsikkerhet og lokal robusthet mot ekstremvær (IPBES, 2019). Deltakernes erkjennelse av naturens betydning for menneskeartens velferd kan tolkes i lys av begrepet helsedeterminanter. Deltakerne opplevde at deres egen helse kunne påvirkes av

naturens tilstand. Søkelys på økologiske helsedeterminanter er et stadig viktigere arbeidsområde innenfor helsefremmende arbeid (Hancock, 2021). Det å skape et rom der forståelse for koblingen mellom naturens tilstand og vår helse kan bli fremmet, lyttet til og inkludert i samfunnsutviklingen, er innenfor helsefremmende arbeid sitt mandat. Et slikt partnerskap er en aktuell strategi fordi bemyndigelsesprosesser er grunnleggende for disiplinen helsefremmende arbeid og fordi det kan bidra til å sikre sunne nærmiljøer og et stabilt livsgrunnlag (Gaber, 2019; Rønningen, 2013).

6.2 Hva vektlegger innbyggere når de snakker om erfaringer med flatehogst?

Her besvares forskningsspørsmålet *Hva vektlegger innbyggere når de snakker om erfaringer med flatehogst?* Deltakernes beskrivelser av opplevelser med flatehogst, samt beskrivelser av å forsøke å påvirke skogforvaltningen blir drøftet i lys av tidligere forskning, teori og filosofisk litteratur. Sist i kapitlet kommer en refleksjon over studien.

6.2.1 Å miste skog man er glad i

Funnene i denne studien kan tyde på at flatehogst av gammelskog har potensiale i seg til å røre ved dype prosesser i mennesket. Tapet av det deltakerne anså som uerstattelig gammelskog, utløste følelsesmessige reaksjoner som sjokk og sorg. Det samsvarer med refleksjonene til Bjørlykhaug og Vetlesen (2020b, s. 79) om at vi anser natur som et stabilt og bestandig element vi alltid kan vende tilbake til. Det følte som at noen var død når de kjente og kjære trærne var blitt felt. Forskere påpeker at stadig flere mennesker opplever økologisk sorg på grunn av omfattende naturtap (Comtesse et al., 2021; Ojala et al., 2021). Vetlesen (2020, s. 35) påpeker at det i betraktninger rundt sorg og savn vanligvis tas for gitt at det er snakk om et menneske, og fremhever videre at tapet av noe ikke-menneskelig også er i stand til å utløse sorg. Deltakerne beskrev en sorg og et savn som har natur og landskap som sitt objekt- også opplevelsen av det geografisk svært fjerne fenomenet stjernehimmelen var blitt redusert på grunn av hogst.

Tapsopplevelsen ble knyttet til tapt mulighet for selvmedisinering. Dette er i tråd med med Hågvars (2014) refleksjoner over at naturtap er et tap av rekreasjonsverdier.

Hågvar (2014) trekker frem tapet av en verdifull rekreasjonsverdi som en viktig årsak til

økologisk sorg. Funnet er også i tråd med forskning som viser at flatehogst påvirker livskvaliteten til folk som bruker skogen som rekreasjon (Referowska-Chodak, 2019). Alvoret i deltakernes beskrivelser av vedvarende redusert velvære, med nedsatt konsentrasjonsevne og arbeidskapasitet som konsekvens, understøttes av litteratur som sier at reaksjoner på naturtap er et aktuelt innsatsområde innenfor livskvalitet og helse (Bratman et al., 2019; Comtesse et al., 2021; Hancock, 2021; Referowska-Chodak, 2019). Samtidig kom trangen til å påvirke på naturens vegner tilbake gang på gang. I forlengelse av dette er det interessant at enkelte studier viser at naturtap også kan styrke livskvaliteten ved at personen som opplever dette gjennomgår en endring, finner motivasjon til å kjempe for noe og en større mening med livet (Buijs & Lawrence, 2013; Ojala et al., 2021). Også forskningsarbeidet til Patrick et al. (2022), som konkluderer med at solastalgia kan lindres gjennom frivillig innsats for naturen, underbygger dette.

Stedstap var et aspekt ved sorgen over at flatehogst brått hadde erstattet gammelskogens innhold med en hogstflate. Deltakerne vektla barndomsminner, eksempelvis opplevelser av å ikke kjenne seg igjen fordi skogen var blitt borte når man kom frem til den vante teltplassen ved fiskevannet. Det var som å miste huset sitt i brann. Beskrivelsene samsvarer med litteratur som hentyder at naturmiljøet kan kobles til utvikling og opprettholdelse av personlig identitet (Basso, 1996; Fugelli & Ingstad, 2009). Solastalgia er opplevelsen av negative miljøforandringer, manifestert som et angrep på ens egen stedsfølelse (Albrecht, 2019, s. 38). Solastalgia er en hjemlengsel du opplever når du er hjemme, men ikke kjenner deg igjen. Eksempelvis var et lunt skogsrom med vegger av løvtrær revet bort, og erstattet med et utsyn mot plantede, soldatlignende grantrær som presset seg på. Soldat-trærne stjal den helsefremmende freden som skogsrommet tidligere tilbød. Bjørlykhaug og Vetlesen (2020b, s. 84) er inne på nettopp dette aspektet ved naturtap, når de skriver om de omfattende menneskeskapte naturendringene i vår levetid: *Naturen går fra å være det som hjelper oss over uro til å være det uroen handler om*. Solastalgia er en smertefull sorg, og Albrecht (2019, s. 39) påpeker faren for at tilstanden er en forløper for psykisk sykdom. Ojala et al. (2021) fant tilsvarende at forkludringen av identitetsskapende bånd til naturomgivelser kan gi opphav til tilstander som depresjon og angst.

Uttrykk for at det var uvant å snakke om sorgen over naturtapet kom frem. Det var en oppfatning av at følelser rundt naturtap ble underkommunisert. Enkelte hadde aldri beskrevet de sterkeste følelsene sine rundt flatehogst for noen før, fordi det fantes en uskreven regel om at følelser måtte holdes utenfor i diskusjoner om skog. Dette er i tråd med forskning som viser at økologisk sorg ikke oppleves som offentlig anerkjente følelser (Buijs & Lawrence, 2013). Buijs og Lawrence fant i sin undersøkelse at emosjonelle reaksjoner rundt skogbruk delegitimeres av skogbruksnæringen i et forsøk på å rasjonalisere det moderne skogbruket. Kanskje er det slik at det å sørge over skog ikke forventes å bli hensynsfullt mottatt som en gyldig sorg. Deltakerne sa at det å fortelle om sorgen i intervju situasjonen tydeliggjorde viktigheten av temaet overfor dem selv, og at det å snakke mer om den kanskje kan åpne opp for at dette er et tema som flere er berørt av. Nettopp dette er også filosofen Arne Johan Vetlesen inne på når han sier at sorg over natur må igangsettes og settes på dagsorden for at vi skal forstå hva som er i ferd med å gå tapt (Strømme, 2017)

I lys av Rønningens (2013) teori om at gode nærmiljøer innebærer en deltakelse fra folket, kan det se ut til at skogbrukets påvirkning på nærmiljøer er en aktuell arena for helsefremmende arbeid. Rønningen (2013, s. 57) skriver om *nærmiljøforståelse*, og kobler utviklingen av gode, helsefremmende nærmiljøer til Bronfenbrenners teorier om gjensidig påvirkning mellom mennesker og miljø. Samspillet mellom den politiske aktiviteten på eksonivå og innbyggernes liv på mikronivå foregår på mesonivå (Bronfenbrenner & Kiesler, 1977). Tilrettelegging for et godt samspill på mesonivå er viktig for å redusere avstanden mellom innbyggere og maktsentra (Rønningen, 2013, s. 59). Dersom innbyggere fikk møte myndighetene for å legge frem interessen for ivaretagelse av nærskogens egenart og innspillene ble tatt til etterretning, kunne skogens rolle som helsedeterminant tre frem. Med deltakernes beskrivelser av salutogene prosesser de gjennomgår ved å være i skogen, ser vi at skogbruket er en samfunnssektor der helse kan involveres betydelig når skogpolitikken utformes. Som Andersen (2021) viser, finnes det muligheter for å endre skogbruket uten at det går ut over skogeiers økonomi. Endret skogpolitikk, der et partnerskap med innbyggerne opprettes slik at skogen anerkjennes som en helsedeterminant, kan medføre en dreining av skogforvaltningen i en retning der metoder som bedre ivaretar både mennesker og økosystemer tas i bruk. Helsefremmende politikk kan påvirke helsedeterminantene (Sletteland & Donovan, 2012, s. 102). Hvis innbyggernes kunnskap om livskvalitet

knyttet til skog og flatehogst inngår i vurderingene bak avgjørelser innen skogforvaltningen, kan det bidra til å opprettholde og utvikle salutogene skoger. Ut fra funnene i denne undersøkelsen ser det ut til å være et potensiale for at skogbruk som samfunnssektor kan involvere kunnskap om gammelskogen som helsedeterminant, og bidra til helsefremmende nærmiljøer.

6.2.2 Positive sider ved flatehogst

Nyanserte opplevelser med flatehogst ble også skildret. Skogsbilveier kunne gi de som er avhengig av hjul for å være mobile, tilgang på skogsopplevelser. Utsikt kunne åpenbare seg når trærne ble borte, noe som igjen skapte nye muligheter for en trivelig bål plass og gode naturopplevelser selv om omgivelsene var totalforandret. Tapsfølelsen kunne også delvis bli lindret dersom man hadde tilgang på alternative skogsarealer som kunne tilby velvære og rekreasjon. Tapet kunne dessuten i noen grad gi mening: Gjennom et natursyn der natur verken oppfattes som uforanderlig eller upåvirket av mennesker, ble hogst ansett som en del av naturens evige endring. At det er ulike måter å tolke natur på, kan gjenfinnes i forskning som viser at utdanning og kultur påvirker opplevelsen av ulike skogstrukturer (Gundersen & Frivold, 2008; Seeland, 2011). Også i Ellefsens (2022) gjennomgang av naturbeskrivende skjønnlitteratur trekker forfatteren frem naturverneres idealer om urørt natur, og ser dem opp mot natursyn der menneskenes virke og tilstedeværelse aksepteres som en del av de økologiske prosessene. Ellefsen eksemplifiserer med poesi som presenterer hogstflater som en ny start med pionérer. Overordnet disse nyansene i holdninger til flatehogst, var det blant alle deltakerne en felles mening om at mer skånsomme hogstmetoder må innføres fordi brutaliteten og totalforandringen ved flatehogst var uakseptabel. At landskap tolkes ulikt på bakgrunn av individenes kultur og historie, viser at helsefremmende tiltak som å skape et rom der myndighetene kan ta inn ulike synspunkter i befolkningen, kan ha et potensiale i forbindelse med utvikling av en skogpolitikk der folkehelse inkluderes.

6.2.3 Sorg på vegne av naturen

I denne studien kom det frem at tap av gammelskog forårsaket en sorg som også dreide seg om noe mer enn personlige tap i eget nærmiljø. Den lokale hogsten representerte menneskeskapte miljøødeleggelser på globalt nivå, og skapte bekymringer.

Bekymringen for at jorden som hjem går i stykker var delvis av en eksistensiell art, og de ga uttrykk for at naturødeleggelse må stanses hvis livsgrunnlaget vårt skal bestå. Samtidig handlet det like mye om en bekymring på vegne av naturen i seg selv. Denne respekten og omtanken, også for en natur de ikke selv kjente personlig, kan tolkes på flere måter. På den ene siden samsvarer den med Vetlesens (2020, s. 27-36) delbeskrivelse av økologisk sorg, der sorg over bortfall av dyr, livsformer og naturmiljøer er et fenomen som ikke nødvendigvis baserer seg på at det som savnes har vært en del av ens eget liv. På den andre siden kan ubehaget ved å miste natur som befinner seg langt utenfor ens geografiske nærmiljø ses i lys av det dypøkologiske perspektivet der mennesket oppfattes som et av utallige knutepunkt i en vev som knytter sammen alle skapninger og livsmiljøer (Omtvedt, 2018, s. 329). Blir en vevd konstruksjon tilstrekkelig skadet, faller det hele sammen. Et konkret eksempel, som kan gi et forståelig bilde av et utsnitt av en tenkt vev, er den dramatiske nedgangen av bier verden over- bier som både vi og andre livsformer er avhengige av for å få mat (Kolbert, 2015). Ifølge Ojala et al. (2021) kan innsikt i naturkrisen være overveldende og gi en eksistensiell angst, noe det er vanskelig å håndtere. Også Arne Johan Vetlesen sier at det å inneha kunnskap om tapet av klodens biodiversitet gir grobunn for avmakt, sårhet og sorg (Strømme, 2017). *Klokken er fem på tolv når det gjelder naturen*, er et sitat fra intervju materialet. Man kan ane en oppfatning av fare på vegne av seg selv og fellesskapet på jordkloden i funnene.

6.2.4 Ønske om å påvirke

Funnene i denne studien viser at innbyggerne hadde en sterk trang til å medvirke for å redusere omfanget av flatehogst. For deltakerne var kjennskap og en kjærlighet til visse skogsområder en grunnleggende del av identiteten, noe som kan se ut til å ha påvirket engasjementet deres. Sett i lys av Bassos (1996, s. 53) påstand om at stedsidentitet er viktig for oppfatningen av selvet, er det naturlig at trusselen mot skogsområder de følte tilknytning til, utløste en trang til å ta affære.

Et bredt spekter av ulike former for medvirkningsforsøk kom frem i datamaterialet. Demokratiske kanaler ble benyttet. Gjennom politisk engasjement, aktivitet i frivillige naturvernorganisasjoner samt spontane henvendelser til grunneier, kommune eller hogstselskap viser det seg at deltakerne hadde integritet og en tro på at man ved å handle kan ha innflytelse på omgivelsene. Ut fra dette samsvarer ikke deltakernes

opplevelser med Laveracks (2013, s. 17) omtale av opplevelsen av avmakt, karakterisert som en forventning om at egne fremstøt ikke vil påvirke situasjonen man er i. Derimot står deltakernes engasjement gjennom ulike hensiktsmessige kanaler frem som et uttrykk for bemyndigelse, forstått som en prosess som setter folk i stand til å forstå, og agere overfor, krefter i samfunnet som har betydning for deres helse (Green et al., 2015, s. 37; WHO, 1998). Engasjementet for gammelskogen hang sammen med et ønske om sunne omgivelser, og oppfatningen av gammelskogen som en sunn arena hadde flere lag. Det synligste laget var kanskje muligheten for å gå dit og oppnå personlig rekreasjon. Dessuten var det knyttet livskvalitet til en visshet om at gammelskogens arter eksisterte. Deltakerne hadde også innsikt i at gammelskogen er rikere på naturverdier, eksempelvis at artsrikdommen og motstandsdyktighet mot klimaendringer er større enn i kultivert skog. Deltakerne var bevisst på situasjonen med en global naturkrise. Dette samsvarer med litteratur som antyder at det å ha en bevissthet om naturens tilstand utløser en kampinnsats for å redde natur (Ojala et al., 2021). Også filosofen Arne Johan Vetlesen peker på at handlekraft på vegne av miljøet forutsetter en bevissthet om naturen og naturtapet (Strømme, 2017). I tillegg til rekreasjonsverdien og artsrikdommen, var det en trygghet i at gammelskogen tilbød økosystemtjenester som mennesker er avhengig av for å opprettholde velferden. Disse lagene av motiverende faktorer utløste til sammen stadige fremstøt for å stanse eller dempe flatehogst av gammelskog. Flatehogsten ble oppfattet som en trussel mot omgivelser som sørget for deres livskvalitet og helse. Innsatsen kan delvis gjenkjennes som kjernen i empowerment, forstått som det å bli i stand til å øke kontrollen over handlinger som påvirker helsen (WHO, 1986). Forventingen om at det er mulig å påkalle en beskyttelse av de salutogene elementene i nærmiljøet støttes av Folkehelseloven (2011), der anerkjennelsen av at miljømessige forhold har betydning for helse og trivsel lovfestes. Som helsefremmende strategi kan det å muliggjøre medvirkning i skogbruket for befolkningen være hensiktsmessig.

I intervjuene ble *søkelys på følelser for natur* trukket frem som mangelvare i samfunnet, også innen naturvernarbeid. Deltakerne opplevde at vektleggingen av naturvitenskapelige fakta og teorier om naturens betydning ikke førte til at naturen ble beskyttet. Oppfatningen av manglende søkelys på følelser samsvarer med forskningen til Buijs og Lawrence (2013). De fant at næringsinteresser og politikere delegitimerer følelser ved å avfeie dem, og at de usynliggjør engasjerte samfunnsmedlemmer med

begrunnelse i at de kun er emosjonelle. Skogvernere reagerer dermed med å skjule følelsene, og vektlegge objektive fakta (Buijs & Lawrence, 2013). Deltakernes fortellinger om grunneiere som neglisjerte sine egne ønsker om å bevare skog på egen eiendom fordi de blant annet ble utsatt for sosialt press, samsvarer også med Buijs og Lawrences (2013) arbeider. Forskningen deres viser at også folk som lever av skog gjerne erkjenner en ærbødighet for natur når de får være anonyme, men at de ikke kan ytre slikt i sitt eget miljø fordi det ikke er kultur for det. Det kan se ut til at følelser for skog delegitimeres til fordel for det som anses som rasjonell fornuft der menneskets kontroll over naturverdiene er den nødvendige og riktige form for forvaltning (Buijs & Lawrence, 2013). Et potensiale for helsefremming kan ligge i å legitimere følelsesuttrykk rundt natur og naturtap. Stemmer som bærer frem disse følelsene kan stimulere til en bredere anerkjennelse i samfunnet av gammelskogen som helsedeterminant, jamfør Laveracks (2013, s. 3-8) teori om at prosesser som tvinger frem endringer kan igangsettes ved å sette søkelys på at skjevhet i maktforhold demper folkets tilgang på helsefremmende faktorer. Blir disse følelsene allment akseptert, er det i lys av disse funnene tenkelig at engasjementet for å stimulere til mer skånsomme driftsmetoder øker i relevante miljøer innen politikk og næringsliv.

6.2.5 Opplevde reelle påvirkningsmuligheter

På alle nivåer var mulighetene for å påvirke og stanse flatehogst små, og deltakerne følte at de kom til kort. Fremstøt for å gjøre skogsdriften mer skånsom mot gammelskogen nådde sjelden frem. De følte på en avmakt overfor systemet som opprettholdt en sannhet om at intensive driftsmetoder var hensiktsmessig, selv om annen kunnskap tydet på det motsatte. Beskrivelsene gikk på at skognæringens virkelighetsforståelse, med sertifiseringsordninger som indikerer miljøvennlighet, rådet. Hvis en diskurs blir enerådende har vi en hegemonisk diskurs, der en internalisert makt tas for gitt i samfunnet (Rønning, 2007, s. 35). Sertifiseringordningene skal sikre miljøhensyn (FSC Norge; PEFC Norge). Deltakerne opplevde at stadig flatehogst i gammelskog var uforenlig med miljøvennlighet. De beskrev følelsen av å bli overkjørt, med assosiasjoner til krig. Avmakten og stressopplevelsene samsvarer på den ene siden med forskning som viser at manglende påvirkningsmuligheter over andres inngrep i naturen kan føre til depresjon og angst (Ojala et al., 2021). På den andre siden står funnene i kontrast til forskning som viser at frivillig naturvernarbeid er helsefremmende

(Patrick et al., 2022). Det var vanskelig å beskytte seg mot naturtapet, og forsøkene som ikke førte frem ga dem en opplevelse av avmakt. I mange tilfeller ble de ikke hørt, i enkelte tilfeller ble innspill hørt, men ikke tatt på alvor.

Avmaktsfølelsen deltakerne beskrev fremsto like belastende som den økologiske sorgen over tapt skogsnatur. Opplevelse av avmakt kan føre til reduserte forutsetninger for å oppnå god helse (Laverack, 2013; Sørensen et al., 2002). Funnene viste at det følte som å skyggebokse mot en motstander det var vanskelig å nå, selv om man befant seg i det samme fysiske nærmiljøet. Deltakerne opplevde det som at skogbrukets framferd ble akseptert av samfunnet, selv om det påviselig var direkte skadelig for naturen. En forklaring på dette fenomenet kan være det samfunnsforskere omtaler som en maktkamp i skogen, der ulike virkelighetsbilder av skogen gir ulike objekter for forvaltning (Aspøy et al., 2021). I det ene virkelighetsbildet, miljøsegmentet, er skogen først og fremst et sårbart økosystem. I det andre bildet, skogbrukssegmentet, styrkes skogen av menneskets praksis med kultivering og flatehogst. Ifølge skogbrukssegmentet øker eksempelvis karbonbindingen med deres intensive driftsmetoder, mens det ifølge miljøsegmentet er motsatt. Aspøy et al. (2021) skriver at politikken dermed ikke lenger bare handler om hvilke avgjørelser man bør ta, men hvilket virkelighetsbilde avgjørelsene bør tas i. Deltakerne i studien min agerte til dels i miljøsegmentet, med bakgrunn i deres oppfatning av at skogens arter er sterkt truet og trenger beskyttelse mot en skognæring som gjennom kultivering gjør skogene fattigere på naturmangfold. Miljøsegmentet legger til grunn forskning som viser at økosystemer er under press. Med det bakteppet oppfattes det som at samfunnets aksept av skognæringens handlinger er basert på feil premisser, der sannheten om skogens tilstand delvis holdes tilbake. Beskrivelser av at skognæringen har en form for internalisert makt som styrer politiske avgjørelser har paralleller til beskrivelser av diskursiv makt, forstått som makten til å få sin forståelse av et fenomen til å bli den rådende (Rønning, 2007, s. 35). Samtidig viser funnene at deler av virkelighetsbildet til skogbrukssegmentet var gjeldende blant deltakerne. Det var en positiv innstilling til å bruke ressursene i skogen.

Innbyggerne uttrykte et ønske om medvirkning og samarbeid med et skogbruk som påvirket nærmiljøet og trivselen deres i stor grad. For at bemyndigelse skal skje er det nødvendig med et samspill og en gjensidighet fra politiske og samfunnsmessige strukturer (Hanson, 2004, s. 238). Rønningen (2013, s. 57) kobler utviklingen av gode

nærmiljø der innbyggerne kan delta, til Bronfenbrenners teori fra 1970-tallet. Teorien anser utvikling og endring av mennesker og miljø som et resultat av gjensidige påvirkningsprosesser mellom de fire samfunnsnivåene som Bronfenbrenner kaller mikro, meso, ekso og makronivå (Bronfenbrenner & Kiesler, 1977). Politisk aktivitet lokalt og nasjonalt skjer på eksonivå i systemet, mens innbyggernes liv i nærmiljøene foregår på mikronivå. Samspillet mellom disse foregår på mesonivå. I Folkehelseloven (2011) trer betydningen av befolkningens deltakelse i nærmiljøpolitikken frem, ved at myndighetene ansvarliggjøres i å skape helsefremmende miljøer for befolkningen. Funnene i datamaterialet tyder på mangler i det viktige samspillet på mesonivå, sett gjennom Bronfenbrenners briller. Frustrasjonene som deltakerne beskriver når nærskogen hogges, bekrefter Rønningens (2013) beskrivelse av viktigheten av å ta med de som berøres av vedtak som fattes på eksonivå for å unngå negative konsekvenser. En kobling mellom de to nivåene, eksempelvis ved opprettelse av en dialog mellom de som bestemmer og de som berøres, kan være en hensiktsmessig strategi for å skape helsefremmende prosesser som gir befolkningen mulighet for medvirkning. Et partnerskap, der innbyggernes kunnskap om skogsnaturens betydning for livskvalitet anerkjennes og inkluderes, kan utvikle helsefremmende politikk som stimulerer skogforvaltningssystemer som opprettholder helseverdier og økosystemer. En slik fremgangsmåte samsvarer også med Buijs et al. (2013) sin forskning på konflikter rundt skogforvaltning, der betydningen av å opprette forbindelseslinjer mellom skognæringen, politikerne og befolkningen for å unngå konflikter, understrekes.

6.3 Refleksjon

Denne undersøkelsen er gjort med mål om å finne kunnskap om livskvalitet knyttet til skogsnatur og flatehogst. Når jeg reflekterer over forskningsprosessen i et metaperspektiv, trår flere spørsmål og erkjennelser frem. Hvilke svar ville kommet ut av studien dersom en forsker med personlig bakgrunn fra skognæringen hadde jobbet ut fra den samme problemstillingen? Hvordan ville svarene vært dersom utvalget hadde en annen sammensetning, eksempelvis flere kvinner, kun småbarnsforeldre og rullestolbrukere, eller mennesker som har vokst opp i andre land enn Norge? Hvordan ville datainnsamlingsmetoden fokusgruppeintervju påvirket resultatene? Som beskrevet i metodekapitlet hadde jeg lite erfaring med det å forske, og mye kunne vært gjort på

andre måter. Det kvalitative intervjuet som forskningsmetode gir mulighet for å lære om menneskers opplevelsesverden, samtidig som konstruksjonen av mening avhenger av subjektene som møtes i samtalen, altså intervjueren og intervjupersonen. Mine ferdigheter som intervjuer og forsker, samt min egen forforståelse, har hatt betydning for kunnskapsproduksjonen i prosessen med denne masteroppgaven.

7 Avslutning

I denne studien har jeg undersøkt opplevelser av livskvalitet knyttet til flatehogst. For å besvare problemstillingen *Hvordan beskriver innbyggere hva flatehogst betyr for deres livskvalitet og helse?* ble kvalitative individuelle intervju valgt som datainnsamlingsmetode. Deltakerne har beskrevet sine opplevelser av livskvalitet og helse knyttet til skogsnatur og flatehogst.

Resultatene baserer seg på empiri fra kvalitative forskningsintervju med deltakere med bevissthet om naturverdier i skog. Enkelte deltakere ble rekruttert med snøballmetoden, enkelte via en utlysningstekst som etterspurte forskningsdeltakere med erfaring fra flatehogst i skog de hadde et forhold til i nettverk for folk med interesse for skog.

For deltakerne i undersøkelsen hadde skog betydning for livskvalitet, et konsept som i denne oppgaven også er omtalt som begreper som trivsel og well-being. Stillhet, ro, tilstedeværelsen av andre arter og fravær av menneskelige inngrep og installasjoner, fremmet mental avkobling og rekreasjon som ga energi til mestring av hverdagslivets krav. Skogens kvaliteter hadde betydning for opplevelsen. Gammelskog med artsmangfold, store trær og eventyrstemning var høyt verdsatt. Plantet monokultur utløste negative følelser og var ikke egnet for avkobling. Nyanser, der kulturskog ble ansett som en kjærkommen variasjon, kom også frem. Skogsturer gjennom livet hadde fremmet tilknytning til naturområder, og skapt tilhørighet. Dette ble oppfattet som noe trygt og bestandig i livet. Perspektiver på økosystemtjenester fra skogen, som karbonlagring, flomforebygging, trivsel og ressurser, ble omtalt. Deltakerne la vekt på at gammelskogen hadde bedre forutsetninger for å levere økosystemtjenester enn monokulturer, og satte det i sammenheng med menneskenes helse på et høyere nivå enn det rent personlige.

Opplevelsene med flatehogst hadde fremkalt sorg- og tapsfølelser. For det første var tapet personlig. Man mistet rekreasjonsnatur og landskapet ble endret til det ugjenkjennelige. Negative følelser med opphav i flatehogst preget hverdagen i perioder. For det andre representerte flatehogsten et tap av natur på globalt nivå, noe som skapte en sorg på vegne av naturen og en bekymring for livsgrunnlaget. Tre som råvare ble

oppfattet som miljøvennlig, dersom metoden for uttak var skånsom for økosystemet. Positive sider ved flatehogst ble omtalt, eksempelvis nye utsiktspunkter som skapte trivsel.

Ønsker om å kunne påvirke skogforvaltningen trådte frem. Deltakerne hadde gjort ulike forsøk på å nå frem hos grunneiere, skogselskap og det politiske systemet. Maktforhold og politiske føringer vanskeliggjorde påvirkning. En omtanke for grunneierne viste seg. Det var en oppfatning av at skjeve maktforhold og systemer i skogbruket medførte et press om å flatehogge som grunneier vanskelig kunne stå imot. Deltakerne beskrev motløshet og avmaktsfølelser i forbindelse med forsøk på påvirkning. Samtidig kom trangen til å prøve stadig tilbake. Underkommunisering av følelser i kampen for naturen ble formidlet som en mangel og et tema som kunne styrke naturvernsaken.

Empirien ble drøftet i lys av tidligere forskning, teori, filosofisk litteratur og annen litteratur som setter søkelys på følelser og livskvalitet knyttet til natur og naturtap. Funnene som beskriver rekreasjonsverdier i skog, samsvarer med tidligere forskning. Attention restoration theory og perspektiver på helsebringende natur i kunst og litteratur, ble brukt i utforskningen av hva det var med skogen som skapte well-being. Undersøkelsen samsvarer med en studie som viser at flatehogst påvirker livskvaliteten til folk som bruker skog som rekreasjon. Funnene bekreftet ikke forskning som antyder at frivillig naturvernarbeid er helsefremmende. Empowerment og teori om medvirkning og maktforhold, står sentralt i drøfting av påvirkningsmuligheter. Det var samsvar mellom beskrivelsene av undertrykte følelser og forskning som har vist manglende søkelys på følelser i forbindelse med naturtap. Solastalgia-begrepet, filosofiske refleksjoner og litteratur om naturmiljøets kobling til utvikling av identitet er benyttet i utforskningen av deltakernes beskrivelser av sorg knyttet til natur- og stedstap. Betydningen av naturtapet som flatehogst utgjorde for deltakerne i denne studien, ble diskutert i lys av teori om nærmiljøforståelse og betydningen av innbyggernes involvering i et partnerskap med maktsentra.

Funnene i denne undersøkelsen tydet på et behov for samtaler om, og aksept for, den betydningen som sorgfølelser ved flatehogst har for livskvalitet og helse. Det finnes alternative skogforvaltningsmetoder som kan ivareta opplevelsesverdier, økosystemer og grunneier. Et partnerskap, der innbyggernes kunnskap om skogens betydning for

livskvalitet inkluderes i utviklingen av skogpolitikk, kan bidra til å utvikle helsefremmende skogbruk. Videre forskning på flatehogst og øvrig naturtap som fenomen blant ulike befolkningsgrupper kan gi kunnskap med implikasjoner for utvikling av helsefremmende politikk i ulike samfunnssektorer. Også forskningsmetoder som egner seg for generalisering kan være nyttig for å få mer kunnskap om omfanget av fenomener som økologisk sorg.

Litteraturliste

- Albrecht, G. A. (2019). *Earth Emotions: New Words for a New World*. Ithaca: Cornell University Press.
- Andersen, G. (2021). *Nytt skogbruk!* Ford forlag.
- Antonovsky, A. (1979). *Health, stress, and coping*. Jossey-Bass.
- Aspøy, H., Stokland, H., Lein, U., Krange, O. & Skogen, K. (2021, 28.12.21). Maktkamp om skogbrukets klimaeffekt. *Klassekampen*.
file:///Users/solvor/Documents/Solvor/Avisartikler/Maktkamp%20om%20skogbrukets%20klimaeffekt%20-%20Morgenbladet.pdf
- Basso, K. H. (1996). Wisdom sits in places: Notes on a western apache landscape. I K. H. Basso & S. Feld (Red.), *Senses of place* (s. 53-90). School of American Research Press.
- Berntsen, B. (2011). Urskogen sett med kunstnerøyne. I B. Berntsen & H. Sigmund; (Red.), *Norsk urskog og gammelskog*. Unipub.
- Berntsen, B. & Hågvar, S. (Red.). (2011). *Norsk urskog og gammelskog* (2. utg. utg.). Unipub.
- Bjørlykhaug, K. I. & Vetlesen, A. J. (2020a). *Det går til helvete. Eller?: om kjærlighet, sorg og raseri i natur- og klimakrisens tid*. Dinamo forlag.
- Bjørlykhaug, K. I. & Vetlesen, A. J. (2020b). Hva er økologisk sorg? I K. I. Bjørlykhaug & A. J. Vetlesen (Red.), *Det går til helvete. Eller?: om kjærlighet, sorg og raseri i natur- og klimakrisens tid*. Dinamo forlag.
- Bollestad, O. (2019). *Skog- og trenæringa -ein drivar for grøn omstilling*. L.-o. matdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/4e87f1f240f047bfac91e3202df74fcf/endelig-versjon-skog-og-trenaringa--ein-drivar-for-gron-omstilling-07.03.2019.pdf>
- Bratman, G. N., Anderson, C. B., Berman, M. G., Cochran, B., Vries, D. S., Flanders, J., Folke, C., Frumkin, H., Gross, J. J., Hartig, T., Kahn, P. H., Kuo, M., Lawler, J. J., Levin, P. S., Lindahl, T., Meyer-lindenberg, A., Mitchell, R., Ouyang, Z., Roe, J., Scarlett, L., Smith, J. R., Bosch, V. D. M., Wheeler, B. W., White, M. P., Zheng, H. & Daily, G. C. (2019). Nature and mental health: An ecosystem service perspective. *Sci Adv*, 5(7), eaax0903-eaax0903.
<https://doi.org/10.1126/sciadv.aax0903>
- Bronfenbrenner, U. & Kiesler, C. A. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32(7), 513-531.
<https://doi.org/10.1037/0003-066X.32.7.513>
- Buijs, A. & Lawrence, A. (2013). Emotional conflicts in rational forestry: Towards a research agenda for understanding emotions in environmental conflicts. *Forest policy and economics*, 33, 104-111. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2012.09.002>
- Comtesse, H., Ertl, V., Hengst, S. M. C., Rosner, R. & Smid, G. E. (2021). Ecological grief as a response to environmental change.: A mental health risk or functional response? *Int J Environ Res Public Health*, 18(2), 1-10.
<https://doi.org/10.3390/ijerph18020734>

- Conroy, G. (2019). 'Ecological grief' grips scientists witnessing Great Barrier Reef's decline. *Nature (London)*, 573(7774), 318-319. <https://doi.org/10.1038/d41586-019-02656-8>
- Doimo, I., Masiero, M. & Gatto, P. (2020). Forest and Wellbeing: Bridging Medical and Forest Research for Effective Forest-Based Initiatives. *Forests*, 11(8), 791. <https://doi.org/10.3390/f11080791>
- Ellefsen, B. (2022). *Det som går tapt: Naturen som forsvinner og litteraturen som forteller om den*. Cappelen Damm.
- Eriksson, M. & Lindström, B. (2014). The salutogenic framework for well-being: implications for public policy. I (s. 68-97) (New Horizons in Management series). Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781783472901.00010>
- FN. (2020). *FNs bærekraftsmål*. <https://www.fn.no/Om-FN/FNs-baerekraftsmaal>
- Folkehelseloven. (2011). *Lov om folkehelsearbeid* (LOV-2011-06-24-29). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-29>
- FSC Norge. *Forest management-sertifisering*. FSC Norge. <https://no.fsc.org/sertifisering-og-lisens/forest-management-fm-sertifisering>
- Fugelli, P. & Ingstad, B. (2009). *Helse på norsk: god helse slik folk ser det*. Gyldendal akademisk.
- Gaber, J. (2019). Building "A Ladder of Citizen Participation": Sherry Arnstein, Citizen Participation, and Model Cities. *Journal of the American Planning Association*, 85(3), 188-201. <https://doi.org/10.1080/01944363.2019.1612267>
- Graneheim, U. H. & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Educ Today*, 24(2), 105-112. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2003.10.001>
- Green, J., Tones, K., Cross, R. & Woodall, J. (2015). *Health promotion: Planning & strategies* (3rd utg.). Sage.
- Grilli, G. & Sacchelli, S. (2020). Health Benefits Derived from Forest: A Review. *International journal of environmental research and public health*, 17(17), 6125. <https://doi.org/10.3390/ijerph17176125>
- Grimen, H. (2004). *Samfunnsvitenskapelige tenkemåter*. Universitetsforlaget.
- Gundersen, V. S. & Frivold, L. H. (2008). Public preferences for forest structures: A review of quantitative surveys from Finland, Norway and Sweden. *Urban forestry & urban greening*, 7(4), 241-258. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2008.05.001>
- Hancock, T. (2021). *Towards healthy One Planet cities and communities: planetary health promotion at the local level* [i53-i63]. Oxford, U.K. :.
- Hanson, A. (2004). *Hälsopromotion i arbetslivet*. Studentlitteratur.
- Hartig, T. v. d. B., Agnes E.; Hagerhall, Caroline M.; Tomalak, Marek; Bauer, Nicole; Hansmann, Ralf; Ojala, Ann; Syngollitou, Efi; Carrus, Giuseppe; van Herzele, Ann; Bell, Simon; Podesta, Marie T.C.; Waaseth, Grete (2011). Health benefits of nature experience: Psychological, Social and Cultural processes. I K. Nilsson, M. Sangster, C. Gallis, T. Hartig, S. de Vries, K. Seeland & J. Schipperijn (Red.), *Forests, trees and human health*. Springer.
- Helsedirektoratet. (2015). *Well-being på norsk* (IS-2344). <https://helsedirektoratet.no/publikasjoner/well-being-pa-norsk>
- Hågvar, S. (2011a). Hva er urskog? I S. B. Hågvar, Bredo; (Red.), *Norsk urskog og gammelskog*. Unipub.

- Hågvar, S. (2011b). Hvorfor verne gammel skog? I B. Berntsen & S. Hågvar (Red.), *Norsk urskog og gammelskog* (s. 238-246). Unipub.
- Hågvar, S. (2011c). Skogen- en nasjonal arv. I S. Hågvar & B. Berntsen (Red.), *Norsk urskog og gammelskog*. Unipub.
- Hågvar, S. (2014). Hvem eier landskapet? *Plan*, (3-04), 4-15.
- Hågvar, S. (2016). Begrepsutvikling i miljøvernet. *Plan*, (3-04), 38-44.
- IPBES. (2019). *Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*. IPBES sekretariat, Bonn, Germany.
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Jensen, B. B., Dür, W. & Buijs, G. (2017). The application of salutogenesis in schools. I M. B. S. Mittelmark, S.; Eriksson, M.; Bauer, G. F.; Pelikan, J. M.; Lindstrøm, B.; Espnes, G. A. (Red.), *Handbook of salutogenesis* (s. 225-235). Springer.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-04600-6_22
- Kaplan, R. & Kaplan, S. (1989). *The experience of nature: a psychological perspective*. Cambridge University Press.
- Kaplan, S. (1995). The restorative benefits of nature: Toward an integrative framework. *Journal of Environmental Psychology*, 15(3), 169-182.
[https://doi.org/10.1016/0272-4944\(95\)90001-2](https://doi.org/10.1016/0272-4944(95)90001-2)
- Klima- og miljødepartementet. (2021). *Skog i Noreg*. K.-o. miljødepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/naturmangfold/innsiktsartikler-naturmangfold/skog/id2339893/>
- Kolbert, E. (2015). *Den sjette utryddelsen: en unaturlig historie* (K. V. L. Syse & J. A. Olsen, Overs.). Mime forl.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (T. M. Anderssen & J. Rygge, Overs.); 3. utg.). Gyldendal akademisk.
- Lang, T. & Rayner, G. (2012). Ecological public health: the 21st century's big idea? An essay by Tim Lang and Geof Rayner. *BMJ*, 345(aug21 1), e5466-e5466.
<https://doi.org/10.1136/bmj.e5466>
- Langeland, E. (2017). Salutogenese og tilhørighet. I G. Tellnes (Red.), *Helsefremmende samhandling. Natur og kultur som folkehelse*. (s. 38-45). Fagbokforlaget.
- Laverack, G. (2004). *Health promotion practice: Power and empowerment*. SAGE Publications.
- Laverack, G. (2013). *Health activism: foundations and strategies*. SAGE.
- Lindgren, B.-M., Lundman, B. & Graneheim, U. H. (2020). Abstraction and interpretation during the qualitative content analysis process. *Int J Nurs Stud*, 108, 103632-103632. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2020.103632>
- Malnes, R. (2015). Den vanskelige kjærligheten til demokratiet. I R. Malnes & D. E. Thorsen (Red.), *Demokrati: historien og ideene*. Dreyers forl.
- Malterud, K. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag* (4. utg.). Universitetsforl.
- Masterson, V. A., Stedman, R. C., Enqvist, J., Tengö, M., Giusti, M., Wahl, D. & Svedin, U. (2017). The contribution of sense of place to social-ecological systems research: a review and research agenda. *Ecology and society*, 22(1), 49.
<https://doi.org/10.5751/ES-08872-220149>

- Meld. St. 6. (2016-2017). *Verdier i vekst — Konkurransedyktig skog- og trenæring*. L.-o. matdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-6-20162017/id2515774/>
- Meld. St. 18. (2016). *Friluftsliv. Natur som kilde til helse og livskvalitet* Klima- og miljødepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/9147361515a74ec8822c8dac5f43a95a/no/pdfs/stm201520160018000dddpdfs.pdf>
- Meld. St. 19. (2019). *Folkehelsemeldinga — Gode liv i eit trygt samfunn*. H.-o. omsorgsdepartementet;. Helse- og omsorgsdepartementet; . <https://www.regjeringen.no/contentassets/84138eb559e94660bb84158f2e62a77d/nn-no/pdfs/stm201820190019000dddpdfs.pdf>
- Nilsson, K. (2011). Forests, trees and human health and well-being: Introduction. I K. Nilsson, M. Sangster, C. Gallis, T. Hartig, S. de Vries, K. Seeland & J. Schipperijn (Red.), *Forests, trees and human health*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-90-481-9806-1>
- NINA. (2020). *ECOREAL: Samfunnsmessige barrierer for forvaltning av skog på økosystemnivå*. <https://www.nina.no/Våre-fagområder/Prosjekter/ECOREAL>
- Norsk skogeierforbund. (2022). *Det grønne skiftet*. <https://skog.no/vi-mener/det-grønne-skiftet/>
- Ojala, M., Cunsolo, A., Ogunbode, C. & Middleton, J. (2021). Anxiety, worry, and grief in a time of environmental and climate crisis: A narrative review. *Annual Review of Environment and Resources*, 46, 35. <https://doi.org/10.1146/annurev-environ-012220-022716>
- Omtvedt, P. J. (2018). *Filosofi, natur, atmosfære: en samtale med filosofihistorien om vår tids miljø- og klimakrise*. Kolofon.
- Patrick, R., Henderson-Wilson, C., Ebden, M. & Smith, J. (2022). Exploring the co-benefits of environmental volunteering for human and planetary health promotion. *Health Promot J Austr*, 33(1), 57-67. <https://doi.org/10.1002/hpja.460>
- PEFC Norge. *Garantert bærekraftig tre*. PEFC Norge. <https://pefc.no/>
- Poland, B. & Dooris, M. (2010). A green and healthy future: the settings approach to building health, equity and sustainability. *Critical Public Health*, 20(3), 281-298. <https://doi.org/10.1080/09581596.2010.502931>
- Pritchard, A., Richardson, M., Sheffield, D. & McEwan, K. (2019). The Relationship Between Nature Connectedness and Eudaimonic Well-Being: A Meta-analysis. *Journal of happiness studies*, 21(3), 1145-1167. <https://doi.org/10.1007/s10902-019-00118-6>
- Referowska-Chodak, E. (2019). Management and Social Problems Linked to the Human Use of European Urban and Suburban Forests. *Forests*, 10(11), 964. <https://www.mdpi.com/1999-4907/10/11/964>
- Regjeringen. (2014-2015). *Prop. 1 S (2014-2015)*. Hentet 8. februar 2019 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Prop-1-S-20142015/id2005468/sec1>
- Rønning, R. (2007). Brukermedvirkning og empowerment- gammel vin på nye flasker? I O. P. Askheim & B. Starrin (Red.), *Empowerment: i teori og praksis*. Gyldendal akademisk.

- Rønningen, G. E. (2013). Nærmiljø. I H. A. Hauge & M. B. Mittelmark (Red.), *Helsefremmende arbeid i en brytningstid: fra monolog til dialog?* Fagbokforl.
- Seeland, K. (2011). Postscript: Landscapes and Health as representations of cultural diversity. I K. S. Nilsson, Marcus; Gallis, Christos; Hartig, Terry; de Vries, Sjerp; Seeland, Klaus; Schipperin, Jasper (Red.), *Forests, trees and human health*. Springer.
- Simkin, J., Ojala, A. & Tyrväinen, L. (2020). Restorative effects of mature and young commercial forests, pristine old-growth forest and urban recreation forest - A field experiment. *Urban forestry & urban greening*, 48, 126567. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2019.126567>
- Skjervheim, H. (1996). *Deltakar og tilskodar og andre essays*. Aschehoug.
- Skogbruksloven. (2005). *Lov om skogbruk*. Landbruks- og matdepartementet. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-27-31>
- Sletteland, N. & Donovan, R. M. (2012). *Helsefremmende lokalsamfunn*. Gyldendal akademisk.
- Stoltz, J., Lundell, Y., Skärbäck, E., Annerstedt van den Bosch, M., Grahn, P., Nordström, E.-M. & Dolling, A. (2016). Planning for restorative forests: describing stress-reducing qualities of forest stands using available forest stand data. I (Bd. 135, s. 803).
- Strømme, G. (2017). Sorg og omsorg. Filosofen og naturen. Intervju med Arne Johan Vetlesen. *Samtiden*, 126, 52-57. <https://doi.org/doi:10.18261/ISSN1890-0690-2017-02-10>
- Sverdrup-Thygeson, A. & Bratli, H. (2011). Store, gamle løvtrær- levested for et mylder av insekter, sopp, lav og moser. I S. Hågvær & B. Berntsen (Red.), *Norsk urskog og gammelskog*. Unipub.
- Sørensen, M., Graff-Iversen, S., Haugstvedt, K.-T., Enger-Karlsen, T., Narum, I. G. & Nybø, A. (2002). Empowerment in health promotion work. *Tidsskr Nor Laegeforen*, 122(24), 2379-2383.
- Tait, P. W., McMichael, A. J. & Hanna, E. G. (2014). Determinants of health: the contribution of the natural environment. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 38(2), 104-107. <https://doi.org/10.1111/1753-6405.12212>
- Tellnes, G. (2017). Hvorfor helsefremmende samhandling? I G. Tellnes (Red.), *Helsefremmende samhandling. Natur og kultur som folkehelse*. (s. 14-25). Fagbokforlaget.
- Thomassen, M. (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis: innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Gyldendal akademisk.
- Tomao, A., Secondi, L., Carrus, G., Corona, P., Portoghesi, L. & Agrimi, M. (2018). Restorative urban forests: Exploring the relationships between forest stand structure, perceived restorativeness and benefits gained by visitors to coastal *Pinus pinea* forests. *Ecological indicators*, 90, 594-605. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2018.03.051>
- Vetlesen, A. J. (2020). Hvor ble det av kattugla? I K. I. Bjørlykhaug & A. J. Vetlesen (Red.), *Det går til helvete. Eller?: om kjærlighet, sorg og raseri i natur- og klimakrisens tid*. Dinamo forlag.
- Viken skog. (2022). *Skogen- en viktig del av klimaløsningen*. Viken skog. Hentet 30.1.22 fra <https://www.viken.skog.no/om-oss/skogen-og-miljoet>
- Ward Thompson, C., Roe, J., Aspinall, P., Mitchell, R., Clow, A. & Miller, D. (2012). More green space is linked to less stress in deprived communities: Evidence from

- salivary cortisol patterns. *Landscape and Urban Planning*, 105(3), 221-229.
<https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2011.12.015>
- Weisse, M. & D., G. E. (2020). *We Lost a Football Pitch of Primary Rainforest Every 6 Seconds in 2019*. World Resources Institute. Hentet 17.09.2020 fra
<https://www.wri.org/blog/2020/06/global-tree-cover-loss-data-2019>
- WHO. (1986). *The Ottawa Charter for Health Promotion*.
<http://www.who.int/healthpromotion/conferences/previous/ottawa/en/index1.html>
- WHO. (1998). *Health promotion glossary*.
http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/64546/WHO_HPR_HEP_98.1.pdf;jsessionid=23ACB905252B4A881CE58D4D013588A8?sequence=1

Intervjuguide

Problemstilling: Hvordan beskriver innbyggere sine opplevelser med hogst av skog i nærmiljøet og hva de mener inngrepene kan bety for deres livskvalitet og helse?

Forsknings spørsmål:

1. Hva vektlegger folk når de skal beskrive hvordan skog påvirker livskvalitet?
2. Hvordan beskrives opplevelsen av å få «sin» skog hogget bort på et øyeblikk?

Jeg ønsker å forstå verden ut fra ditt synspunkt. Jeg ønsker å vite hva du vet, på den måten du vet det. Jeg ønsker å forstå betydningen av dine opplevelser, være i dine sko, føle ting slik du føler dem, forklare ting slik du forklarer dem. Vil du være min lærer og hjelpe meg med å forstå?

Spradley,

sitert i Kvale og Brinkmann (2015)

Fase 1 Sette ramme for intervjuet.

Hilse

Gjenta formål med studien

Opplyse om lydopptak

Gjenta rettigheter, etikk

Start opptak

Fase 2 Overgang

Begynne på intervjuet

Fase 3 Fokusering

Beskrive skogen før hogsten.

Hvordan var skogen viktig for deg?

Anser du deg selv som en naturverner eller er du ikke generelt opptatt av slikt?

Grunner til å oppsøke skogen?

Hvilken funksjon syns du skogen var ment å ha?

Skogens betydning for faktorer som konsentrasjon, overskudd, mening i hverdagen?

Betydning for livskvalitet?

Ulike verdier/ressurser i skog.

Avstand skog-hjemmet.

Beskrive skogen etter hogsten.

Følelsen da skogen ble hogget/ da du oppdaget at den var hogget.

Hvordan har hogsten påvirket din livskvalitet?

Det aller verste med at skogen er borte?

Har du endret vaner etter at skogen ble borte?

Positive konsekvenser av flatehogsten?

Syns du at du hadde mulighet til å påvirke for å hindre at skogen ble borte?

Koblinger mellom din lokale opplevelse og globale problemstillinger om natur?

Karbonopptak i skog.

Flere tanker om verdier i skog?

Fase 4 Avslutning

Jeg har ikke flere spørsmål, er det andre ting du vil legge til?

Stoppe opptak

Hvordan opplevde du å bli intervjuet?

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

Vurdering

Referansenummer

125337

Prosjekttittel

Skogøkosystemer og helsefremmende arbeid

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Sørøst-Norge / Fakultet for helse- og sosialvitenskap / Institutt for helse-, sosial- og velferdsfag

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Grete Eide Rønningen, Grete.E. Ronningen@usn.no, tlf: 31008539

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Solvor Nesbakken, solvor.nesbakken@gmail.com, tlf: 48104641

Prosjektperiode

01.03.2021 - 01.06.2022

Vurdering (3)**03.09.2021 - Vurdert**

NSD har vurdert endringen registrert 26.08.2021. Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 03.09.2021. Behandlingen kan fortsette.

Grete Eide Rønningen har overtatt som prosjektansvarlig.

NSD understreker at vår vurdering forutsetter at institusjonens retningslinjer for informasjonssikkerhet følges.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

07.04.2021 - Vurdert

NSD har vurdert endringen registrert 30.03.2021. Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 07.04.2021. Behandlingen kan fortsette.

Nettskjema er lagt til som databehandler.

NSD understreker at vår vurdering forutsetter at institusjonens retningslinjer for informasjonssikkerhet følges.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

24.03.2021 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 24.03.2021, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>
Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 01.06.2022

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), og dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Invitasjon til deltakelse i forskningsprosjektet

Skogøkosystemer og helsefremmende arbeid

Hei. Jeg er mastergradsstudent ved Universitetet i Sørøst-Norge (USN), og dette er en forespørsel til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke om skogdriftsformer der store skogområder brått blir utsatt for dramatisk hogst (flatehogst) kan ha konsekvenser for folkehelsen. I dette skrivet får du informasjon om prosjektet og hva deltakelse eventuelt vil innebære for deg.

Formål

Jeg er interessert i å snakke med deg som har opplevd at skog som betydde noe for deg er utsatt for flatehogst. Undersøkelsen min er tilknyttet et større prosjekt ved Norsk Institutt for Naturforskning, NINA. De forsker på ulike mekanismer i samfunnet som påvirker skogbruket i Norge. Mitt bidrag er å belyse hvilke konsekvenser flatehogst kan ha for livskvalitet og helse.

Jeg ønsker å høre om tanker og reaksjoner som tap av skog utløser. Denne kunnskapen finnes hos personer som opplever dette. Forskningsmetoden jeg vil benytte for å få kunnskapen frem, er intervju med enkeltpersoner. Intervjuene vil foregå i løpet av våren, og prosjektet avsluttes i juni 2022.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Sørøst-Norge er ansvarlig for prosjektet

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Forespørselen sendes ut til personer jeg antar kan ha erfaringer som er relevant for prosjektet mitt. Jeg kommer til å gjennomføre intervjuer med 8-10 personer.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du deltar på et intervju der jeg stiller deg spørsmål om hva skogen betyr for deg, og om reaksjoner på at skogen blir borte. Samtalen tas opp på bånd, og vil vare i ca. 60 minutter. I etterkant vil jeg transkribere intervjuet, det vil si gjøre det om fra muntlig språk til skriftlig tekst. Grunnet korona-situasjonen kan det bli aktuelt å gjennomføre intervjuene ved hjelp av videosamtale.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta, eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern — hvordan dine opplysninger oppbevares og brukes
Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrevet. Jeg som student er den eneste som vil ha tilgang på dine personopplysninger. Min veileder Ingun Stang vil ha tilgang til anonymisert materiale. Innsamlet informasjon vil behandles konfidensielt og fortrolig og i samsvar med personvernreglementet. Lydfilene lagres på en sikker måte i USN sitt forskningsarkiv Research Data Archive. Deltakere anonymiseres i det skriftlige arbeidet, og i eventuelle publikasjoner. Norsk Institutt for Naturforvaltning NINA ønsker tilgang til å trekke resultatene fra denne undersøkelsen inn i sitt prosjekt ECOREAL, men vil kun ha tilgang på anonymisert materiale.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet avsluttes juni 2022. Alle personopplysninger om deg og lydfil vil da slettes.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene, - å rettet personopplysninger om deg, - å få slettet personopplysninger om deg, og - å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. På oppdrag fra Universitetet i SørøstNorge har NSD — Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med Universitetet i Sørøst-Norge, ved

-Masterstudent Solvor Nesbakken E-post: solvor.nesbakken@gmail.com

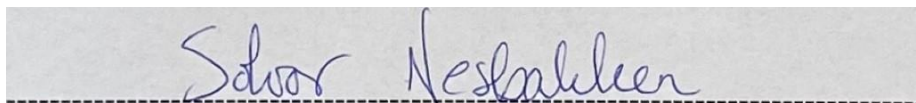
-Prosjektansvarlig Ingun Stang E-post: ingun.stang@usn.no

-Personvernombud Paal Arne Solberg E-post: Paal.A.Solberg@usn.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med NSD — Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Masterstudent Solvor Nesbakken

A rectangular grey box containing a handwritten signature in blue ink. The signature reads "Solvor Nesbakken". Below the signature is a horizontal dashed line.

Solvor Nesbakken

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet Skogøkosystemer og helsefremmende arbeid, og har fått anledning til å stille spørsmål.

Jeg samtykker til å delta i intervju.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)